

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Toponomastika města Vodňany

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.

Autor práce: Kristýna Vondrášková

Studijní obor: bohemistika–anglistika

Ročník: 3

2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

České Budějovice2022

.....
Kristýna Vondrášková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své bakalářské práce doc. PhDr. Marii Janečkové CSc., za poskytnutí cenných rad, informací a materiálů k vypracování této bakalářské práce a Mgr. Jitce Velkové z Městského muzea a galerie ve Vodňanech za cenné rady a pomoc s historickými materiály.

Anotace

Toponomastika města Vodňany

Bakalářská práce se zaměřuje na urbanonymii města Vodňany a zabývá se proměnami urbanonym v historickém vývoji. V práci jsou popsány změny v uličním názvosloví a tyto názvy jsou klasifikovány z různých hledisek. Dále je sledován honorifikační motiv v různých historických obdobích. Díky statistickému zpracování jsou zmapovány převládající onomastické tendence, které jsou zasazeny do historického kontextu města.

Abstract

The Toponomastics in the Town of Vodňany

The bachelor thesis focuses on the field of onomastics and urbanonymy of the town of Vodňany and their changes in historical development. The work describes changes in street nomenclature and these names are then classified from various perspectives. Furthermore, the honorification motif in various historical periods is monitored. Thanks to statistical processing, the prevailing onomastic tendencies are mapped, which are set in the historical context of the city.

Obsah

Úvod.....	7
K teorii oboru.....	9
TOPONYMA	16
Honorifikační motiv v toponymii	18
Modelová klasifikace vlastních jmen místních	25
Modelová klasifikace pomístních jmen	27
URBANONYMA	30
Vrstvy městské toponymie.....	33
Klasifikace urbanonym	35
Honorifikace v urbanonymii	37
Historie města Vodňany	40
Metodologie	45
Výzkumná část.....	47
1. Třídění podle četnosti změn v názvech ulic	47
1.1 Ulice, které název nezměnily:	47
1.2 Ulice, které byly přejmenovány jednou: (29 ulic)	57
1.3 Ulice, které byly přejmenovány vícekrát:	66
2. Klasifikace uličních názvů ve Vodňanech.....	71
2.1. Vodňanská urbanonyma v 19. století.....	71
2.2. Vodňanská urbanonyma v 21. století.....	72
3. Klasifikace urbanonym na základě principu lexikálně-sémantického a slootovorného	75
3.1 HONORIFIKAČNÍ URBANONYMA	75
3.2 DETOPONYMICKÁ URBANONYMA.....	78
3.3 DEAPELATIVNÍ URBANONYMA	79
Závěr.....	82
Abecední rejstřík vodňanských ulic:.....	86
Literatura	88

Úvod

Tématem bakalářské práce je problematika uličního názvosloví v jihočeském městě Vodňany. Názvy ulic jsou propria specifická svým vztahem k místu, vědecký obor věnující se jim se nazývá onomastika a její subdisciplíny, konkrétně toponomastika a urbanonymie. Toponomastika se zabývá studiem toponym, vlastních jmen pozemských v krajině, jež jsou kartograficky zapsána na mapách. Urbanonymie studuje urbanonyma jako vlastní jména osídlených i neosídlených objektů v katastru města.

Práce podává přehled vývoje názvů ulic a náměstí ve městě Vodňany od středověku až po současnost. Zaměřuje se na motivaci vzniku jednotlivých názvů ulic a jejich klasifikaci. Vzhledem k různým návrhům možností klasifikace uličního názvosloví, kterých vznikalo v posledních desetiletích mnoho, byly vybrány pouze nejvhodnější a nejpřínosnější klasifikace. Práce obsahuje základní teoretické poučení k oboru onomastika, toponomastika, urbanonymie a pokračuje částí výzkumnou, v níž se pracuje s uličním názvoslovím města Vodňany získaným excerpcí. Cílem práce je zmapovat změny v uličním názvosloví ve Vodňanech od 19. století a tím přispět k onomastice města Vodňany. Toto téma mě zaujalo, jelikož se zajímám o historii Vodňan. Inspirovaly mne také onomastické práce Terezy Nýdlové o českobudějovických urbanonimech a Petry Balínkové o urbanonimech v Týně nad Vltavou.

V teoretické části se zaměřujeme na problematiku onomastiky, vymezení základních pojmů, pomocných disciplín důležitých a souvisejících s tématem, na definici toponym a urbanonym, jejich různá pojetí v odborných publikacích a na jejich klasifikaci. Při studiu odborné literatury jsme vycházeli z odborných monografií autorů věnujících se problematice onomastiky a dále jsme používali odborné články v onomastických sbornících a časopisech. Stěžejními byly odborné publikace Jaroslava Davida a Přemysla Máchy *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*, dále kniha Jaroslava Davida *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie*, Rudolfa Šrámka *Úvod do obecné onomastiky* a publikace Libuše Olivové-Nezbedové *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Neocenitelnou roli sehrály také příspěvky ve sborníku *IV. České onomastické konference: Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky*.

V praktické části jsme vycházeli z pramenných materiálů získaných v Muzeu města Vodňany, na Okresním katastrálním úřadu ve Strakonici, v regionálním tisku a na webových stránkách Vademecum Ústředního archivu zeměměřictví. Součástí teoretické části jsou

kapitoly, které ukazují, jak se změny ideologií odrážejí v názvosloví ulic. Honorifikačnímu motivu jsme proto věnovali zvláštní pozornost jak v teoretické, tak i v praktické části bakalářské práce.

V další části práce připomínáme stručně dějiny královského města Vodňany od jeho vzniku až po současnost. Vycházíme přitom z prací Václava Mosteckého *Dějiny bývalého královského města Vodňan* a Floriana Fencla *Soumrak a svítání, národní kronika Vodňan 1939-1945*. V uličním názvosloví se odráží středověký ráz centra města, ohrazení města hradbami i jeho následné rozšiřování za hradby.

Výzkumná část je věnována třídění ulic podle toho, jak často měnily z historických, politických či jiných důvodů své označení. Z pramenných materiálů jsme měli k dispozici zápisy z obecních kronik, především obecní pamětní knihy *Letopisy města Vodňan* od roku 1923 od kronikáře Haršala Mosteckého, dále rubriku *Včera a dnes* v měsíčníku *Zpravodaj města Vodňany*, do které pravidelně přispívá Mgr. Jitka Velková. Mapové materiály jsme získali prostřednictvím Městského muzea a galerie ve Vodňanech, Městského úřadu ve Vodňanech a katastrálního úřadu ve Strakonici. K dispozici byly mapy a polní náčrtky z let 1870, 1884, 1923, 1926, 1946, 1954–55 a 1981–82. Data z těchto materiálů zpracujeme s hlediska četnosti změn v uličních názvech, zasadíme vývoj každé ulice do historického kontextu města a pro přehlednost přiložíme tabulku se změnami názvů příslušných ulic ve zkoumaných letech. Dále se soustředíme na klasifikaci jmen. Uliční názvy budou klasifikovány z hlediska lexikálně-sémantického a slovotvorného. Názvy ulic jsou popsány na konci 19. století a v současnosti, výsledky zaneseny do grafu pro přehlednost a porovnání stavu v rozpětí více než 120 let. Na konci každé výzkumné části přinášíme shrnutí vyplývající z grafů a tabulek. Při klasifikaci jsme využili postup v diplomové práci Terezy Nýdlové, který jsme upravili, aby lépe vyhovoval potřebám uličních názvů ve Vodňanech. V této klasifikaci pracujeme se všemi dohledanými názvy, které se ve městě objevovaly v průběhu let. V závěru práce připojujeme také úplný a přehledný abecední seznam ulic ve městě Vodňany.

V závěru bakalářské práce se hodnotí změny v uličním názvosloví města Vodňany a shrnují výsledky výzkumu. Konstatujeme, které typologické skupiny byly neproduktivnější v obou vymezených obdobích, které nejtypičtější tendence se projeví v pojmenovávání vodňanských ulic, jak se uliční názvosloví v průběhu let vyvíjelo.

K teorii oboru

Tématem práce jsou toponyma v lokalitě města Vodňany, proto je třeba v teoretické části vyjít ze základního vymezení pojmu onomastika, neboť toponyma tvoří významnou skupinu v rámci onomastiky. Onomastice a toponomastice se v minulých desetiletích 20. století i v první třetině 21. století věnovali nejvíce Vladimír Šmilauer (*Úvod do toponomastiky* 1963), Libuše Olivová- Nezbedová a kolektiv (*Pomístní jména v Čechách* 1995), Rudolf Šrámek (*Úvod do obecné onomastiky* 1999), Jaroslav David a Přemysl Mácha (*Názvy míst, paměť, identita, kulturní dědictví* 2014) nebo Milan Harvalík (*Synchronní a diachronní aspekty české onymie* 2004).

V minulosti se toponomastika věnovala místním jménům podrobně, ale na pomístní jména a urbanonyma zapomínala. Velká část pomístních jmen byla shromážděna v rozsáhlé soupisové akci organizované v 60.-80. letech 20. století. Výsledky tohoto projektu jsou shromážděny v oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR v Praze, v oddělení dialektologickém Ústavu pro jazyk český AV ČR v Brně a řada materiálů je digitalizovaných, brněnské doplněné o mapovou aplikaci. Z dnešního pohledu je však získaný materiál již zastaralý.¹

Předmětem toponomastického zájmu se stala v posledních třiceti letech urbanonyma. Jednak proto, že po roce 1989 došlo ke změnám názvů ulic, jednak se motivem stává snaha obcí prezentovat svou minulost, podporovat rozvoj regionu a patriotismus. Práce zaznamenávající přehled urbanonym měst a obcí se již nezaměřují pouze na etymologicko-výkladový princip české onomastiky pomístních jmen, ale stále častěji zdůrazňují princip funkční a komunikační.² Někteří anglosaští jazykovědci pracují s pojmem jazyková krajina, jež hraje roli v reprodukci sociálních vztahů a toponyma jsou její součástí. Jazykovou krajinu definují jako jazyk veřejných dopravních značek, reklamních billboardů, cedulí komerčních zařízení a veřejných cedulí na vládních budovách, veškerý psaný jazyk ve veřejném prostoru.³ Tato koncepce jazykové krajiny je zajímavá i pro českou onomastiku, neboť poskytuje možnost vidět toponyma ve veřejném prostoru ve vztahu k netoponymickým sdělením a srovnat standardizovaná toponyma s živými toponymy.

¹ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 25.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

ONOMASTIKA

Nový encyklopedický slovník češtiny definuje onomastiku jako „nauku o vlastních jménech (onymech), propriích.“⁴ Je chápána jako nauka o vzniku, fungování a strukturaci propriální sféry jazyka, tj. jako nauka o propriálních pojmenovacích soustavách, o jejich realizaci v konkrétních podmínkách společenských, komunikačních, časových a místních a zároveň jako nauka o onymických objektech.⁵

Onomastika je lingvistická disciplína s mezioborovými přesahy, dotýká se regionální vlastivědy, geografie, kulturní antropologie, protože toponyma obsahují informace o přírodních podmínkách v minulosti, procesy vývoje minulosti, umožňují poznat geologické, geomorfologické a biologické lokality, analyzují vývoj jazyka, nářečních forem, pomáhají studovat vývoj osídlení, sídel, odrážejí historické události, migraci obyvatel, změny vlastnických vztahů a způsobů hospodaření.⁶

Předmětem onomastického výzkumu jsou podle Rudolfa Šrámka vlastní jména (onyma, propria). Jedná se o lexikální jednotky, které v protikladu k apelativům pojmenovávají komunikativně individualizované objekty. Jejich hlavní funkcí je:

1. **individualizovat** – ohraničit vlastní jméno jako neopakovatelnou jednotlivinu,
2. **diferencovat** – v rámci jednoho druhu objektů odlišit jednotlivé prvky dané množiny nezaměnitelným způsobem od sebe,
3. **lokalizovat** – zařadit propriálně pojmenovaný objekt do určitých věcných, prostorových, sociálních, kulturních, historických nebo ekonomických vztahů.⁷

Nový encyklopedický slovník češtiny uvádí mnohem větší rozsah onymických funkcí vlastních jmen.⁸

1. **nominalizační** – (identifikační, individualizační) – vydělení objektu v rámci celku;
2. **diferenciační** – udává poměr individualizovaných prvků navzájem;
3. **Komunikativní** – uskutečňována na základě známosti denotátu účastníkům řečové komunikace;

⁴ Jana Pleskalová (2017): ONOMASTIKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

⁵ Tamtéž.

⁶ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s.14.

⁷ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s.3.

⁸ Miloslava Knappová (2017): ONYMICKÁ FUNKCE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

4. asociační (evokační, konotativní) – upozorňuje na různé objekty identické s obecnými nebo vlastními jmény z reálného světa;
5. ideologizující (honorifikující, mytizující);
6. sociálně klasifikující – zařazuje pojmenovaný objekt do souvislostí sociálních, náboženských, národnostních, kulturních, historických, prostorových, časových;
7. deskriptivní (charakterizační) – všechna popisná pojmenování a tzv. mluvící vlastní jména;
8. expresivní (emocionální) – souvisí s funkcí estetickou a poetickou, účinek jména, dojem, který jméno zanechává.

Každé vlastní jméno je výslednicí vzájemného působení (okolností, podmínek, kategorií) ze tří rovin: z roviny objektů, jevů a vztahů. Ty je potřeba z komunikačních důvodů pojmenovat propriálně. Vzniká tak kategorie **onymických objektů**. Pojem *objekt* má v tomto termínu souhrnný význam; vztahuje se na objekty reálné (*Brno, Petr Novák, hotel Racek, zubní pasta Signal*), také na nereálné (*Sněhurka, bájný kůň Pegas*), dále na jevy (*Vánoce*) a vztahy (*Postupimská dohoda*). – Objekty, jevy a vztahy, které vlastní jméno nemají, jsou v uvedené souvislosti nazývány **objekty apelativními**.⁹

Onymické objekty dělí Šrámek do dvou skupin:

1. **Objekty jednodenotátové** (singulativní), jednomu objektu přiřazuje jedno proprium, např. konkrétní řeka = *Odra*, konkrétní osídlené místo = *Brno, Stará Lhota*.

2. **Objekty vícedenotátové** (mnohodenotátové), jedno proprium platí pro více objektů druhově stejných (příjmení *Novák* v ČR), nebo pro více objektů druhově odlišných (*Praha* = město, kopec, kino, hotel, ...). Mnohodenotátové objekty nazývá hromadné a rozděluje je na:

- **hromadné objekty různorodé** (heterogenní) – vlastní jména obyvatel (*Brňan, Čech*).
- **hromadné objekty stejnorodé** (homogenní) – vznikají sériovou výrobou, jsou vytvořeny libovolnou řadou jednotlivin o týchž vnitřních a vnějších vlastnostech. Tento typ objektů je typický pro tzv. **chrématonyma** (jména objektů vzniklých lidskou činností, např. výrobků, institucí, svátků, nejsou fixována na mapách).¹⁰

⁹ Jana Pleskalová (2017): ONYMICKÝ OBJEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

¹⁰ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: MU, 1999, s. 14.

Na základě **onymického příznaku (propriální příznak)** se na obecné úrovni odlišují propria od apelativ a v rámci vlastních jmen jednotlivá propria a jejich hierarchicky uspořádané soubory.

1. **Obecně onymickým příznakem** vymežujícím propria jako třídu je jeho použití v komunikaci pro identifikaci, individualizaci pojmenovávaného jednotlivce či jednotliviny v rámci podobných objektů.
2. **Druhově specifikující onymické příznaky** jsou této funkci podřízeny a hierarchicky uspořádány.

Třída proprií – antroponyma, toponyma, chrématonyma;

Motivační a vztahové modely;

Strukturní – slovtvorné- názvtvorné modely a typy;

Konkrétní propria – jejich sociální a prestižní příznaky, expresivita, neutralita.

Např. proprium *Karlov*:

1. **obecně onymický příznak** – vlastní jméno;
2. **druhově specifikující onymický příznak**: toponymum → vlastní jméno místní → vztahový model „posesivita, tj. čí majetek“ → slovtvorný / názvtvorný model „derivované toponymum“ → slovtvorný typ *-ov* → konkrétní proprium *Karlov*, ves 10, 5 km sv od Uničova → oficiální pojmenování.¹¹

V rámci propriální sféry jazyka se **podle druhové povahy** onymických objektů vytvářejí podle Rudolfa Šrámka tři oblasti:¹²

- A) **Geonomická** – zahrnuje toponyma, tj. jména onymických objektů na povrchu země (a geomorfologických útvarů pod ním), kosmonyma, tj. jména nebeských těles a útvarů na nich. Geonyma lze kartograficky zaznamenat na mapách.
- B) **Bionomická** – zahrnuje antroponyma, pseudoantroponyma a zoonyma, tj. jména živých onymických objektů.
- C) **Chrématonymická** – zahrnuje vlastní jména pro objekty, jevy a vztahy vzniklé lidskou činností (společenskou, kulturní, ekonomickou, politickou).

¹¹ Jana Pleskalová (2017): ONYMICKÝ PŘÍZNAK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

¹² ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: MU, 1999, s. 16.

Takové dělení na základě kategorie onymického objektu umožňuje vydělit různé třídy proprií, studovat povahu a průběh propriálně pojmenovacích procesů a sledovat fungující úlohu jedné třídy proprií pro vznik proprií jiné třídy.

Jednotlivé třídy vlastních jmen podle Rudolfa Šrámka¹³:

1. **Geonyma** – vlastní jména onymických objektů ležících v krajině a kartograficky fixovaných na mapách.

1.1. Toponyma

- 1.1.1. **Oikonyma** – vlastní jména osídlených objektů, domů, skupin domů, sídlišť, vsí, městeček, měst (urbonyma) a jejich částí, hradů, zámků, mlýnů, továren, ...

- 1.1.2. **Anoikonyma** – vlastní jména neosídlených objektů, dělíme je na:

- a) **Hydronyma** – vlastní jména pro mokřady, bažiny, prameny, zřídla, potoky, řeky, jezera, rybníky, vodní nádrže, moře, oceány, zálivy, kanály, mořské proudy, vodopády, soutoky, ... příbřežní jména.
- b) **Oronyma** – vlastní jména pro vertikální členění zemského povrchu, vyvýšeniny, hůrky, kopce, hory, skály, výčnělky, vrcholy, skalní stěny, srázy, úbočí, sedla, průsmyky, horstva, ... doliny, strže, sníženiny, jámy, jeskyně, roviny, ...
- c) **Agronyma** – vlastní jména pro ekonomicky (agrotechnicky) využívané plochy, pole, skupiny polí, lány, louky, lesy, pastviny, vinice, chmelnice, konopná pole, popř. vlastní jména pro pustou zem (neobdělanou).
- d) **Hodonyma** – vlastní jména pro komunikační spoje, stezky, polní cesty, cesty se speciálním účelem, silnice, staré obchodní, vojenské, poutní cesty, jména pro zařízení spojená s cestami – mosty, lávky, železnice, letiště, přístavy, mola.
- e) **Choronyma** – vlastní jména pro části zemského povrchu, které nejsou pojmenovány anoikonymy. Vznikly:
 - ea) přirozeně – vlastní jména pro pouště, regiony, světadíly,

¹³ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 163.

eb) lidskou činností – vlastní jména pro země, státy, sdružení zemí, států, pro kraje, regiony, gubernie, okresy a jiné administrativní celky, národní parky.

1.2. **Kosmonyma** (astronyma)

- a) Vlastní jména galaxií, planet, hvězd, hvězdokup.
- b) Vlastní jména geonomických objektů na planetách, hvězdách.
- c) Vlastní jména umělých kosmických těles.

2. **Bionyma** – vlastní jména pro živé objekty, které jsou fixovány v sociálních a společenských vztazích.

2.1. **Antroponyma** – vlastní jména konkrétního člověka nebo skupiny lidí.

- a) Nepravá antroponyma – vlastní jména mytologických, alegorických a pohádkových bytostí, hraček apod.
- b) Theonyma – vlastní jména bohů, božstev (*Perun, Diana*).
- c) Zoonyma – vlastní jména zvířat, rozlišujeme:
 - ca) pravá – jména pro existující zvíře (*kráva Stračena*),
 - cb) nepravá – jména pro zvířata mytologická, z pohádek (*kuň Šemík*).
- d) Fytonyma – vlastní jména památných stromů (*Semtínská lípa*).

3. **Chrématonyma** – vlastní jména pro propriální objekty vzniklé lidskou činností, které jsou zakotveny v ekonomických a kulturních vztazích. Hranice mezi skupinami mohou být plynulé.

3.1. **Jména výrobků**

- a) Jednotlivého výrobku (*zvon Václav*).
- b) Produktových sérií (*cigarety Marlboro, krém Nivea, auto Škoda- Felicia*)

3.2. **Vlastní jména společenských institucí, organizací, zařízení** (*Národní divadlo v Praze, Masarykova univerzita*).

3.3. **Vlastní jména společenského jevu** (*Den matek, Tour de France*).

3.4. **Jiné druhy chrématonym** – jména vyznamenání, historických dokumentů,...

3.5. Chrématonyma a právo, ochranné známky, reklama.

3.6. Chrématonyma a jiné druhy vlastních jmen (využití toponym ve jménech turistických agentur – *Las Vegas, Modrý Jadran*).

Jaroslav David a Přemysl Mácha uvádějí toponomastický klíč pro klasifikaci místních a pomístních jmen a urbanonym.¹⁴

Kategorie I. řádu	Kategorie II. řádu	Kategorie III. řádu
oikonymum	urbanonymum	pomník, náměstí, park - obydlený
	ostatní oikonymum	samota, osada, část obce - okraj města obydlý
anoikonymum	hydronymum	potok, rybník, pramen
	agronymum	louka, pole, les
	oronymum	hora, údolí, jeskyně
	hodonymum	stezka, silnice, most

¹⁴ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 219.

TOPONYMA

Toponyma, tj. jména zeměpisná, studuje toponomastika. Jedná se o vlastní jména pozemských objektů, které se nacházejí v krajině a dají se kartograficky zafixovat v mapách.¹⁵

Jejich hlavní funkcí je:

- pojmenovat konkrétní objekt (funkce pojmenovací, nominační);
- odlišit ho od ostatních objektů dané třídy (funkce identifikační, individualizující, diferenciativní).

Abionymum je termín pro vlastní jména neživých objektů a jevů, a to přírodních nebo člověkem vytvořených. Zastřešuje :

1. Toponyma
2. Kosmonyma
3. Chrématonyma

Podle druhu pojmenovávaného objektu *Nový encyklopedický slovník češtiny* rozlišuje¹⁶:

1. Choronyma – vlastní jména větších přírodních nebo správních celků z hlediska horizontálního členění.

- 1.1 Přírodní choronyma – *Evropa*.

- 1.2 Administrativní choronyma – *Česká republika*.

2. Oikonyma (vlastní jména místní) **vlastní jména sídlištní** – jména obydlených objektů, a to pustých i zaniklých (měst, vsí, jejich částí, samot, skupin domů, jednotlivých objektů sídlištního charakteru, např. jednotlivých domů nebo usedlostí, obytných místností v těchto objektech atp.): *Brno, Dolní Lhota, samota Konec světa, Moravské náměstí, dům U Tří housliček*. Některými autory (např. Pleskalová, 1992) jsou jména samot řazena mezi anoikonyma, a to z důvodu jejich časté motivace právě pomístními jmény.

3. Anoikonyma (vlastní jména pomístní) vlastní jména nesídlištní – jména neobydlených objektů, především jména vod, terénních útvarů, pozemků a cest (*Svratka, Ostrá skála, Dlouhé louky, Úvoz*).

4. Kosmonyma (Svoboda a Šmilauer sem řadí) **astronyma** – vlastní jména objektů nacházejících se mimo Zemi, tj. jména galaxií, planet, hvězd včetně jejich objektů, umělých kosmických těles atd., např. *Saturn, Challenger*.

¹⁵ Jana Pleskalová (2017): TOPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

¹⁶ Tamtéž.

Jazykovědci projevovali zájem doposud hlavně o toponyma – oikonyma vzniklá do počátku 15. století (např. Boháč, Bakala, Čornejová, Hosák, Lutterer, Musil, Šrámek, Šmilauer, Žemlička) v souvislosti se středověkou kolonizací nebo lokalizací zaniklých osad (Olivová-Nezbedová) a dnes se věnují anoikonymům v souvislosti se zpracováním projektů velkých slovníků (Čižmárová, Šípková).¹⁷ Jaroslav David upozorňuje v Kapitolách z moderní české toponymie, že jazykovědci jsou české oikonymii 18. – 20. století dlužni, neboť tato oblast je popsána velmi málo z hlediska názvotvorby, toponymických modelů, motivace apod.³⁴ Velká část místních jmen vytvořených v 18. a 19. století byla motivována osobními jmény zakladatelů, majitelů panství, jejich patronů, vrchnostenských úředníků apod. Tedy byl zde přítomen honorifikační motiv, který v následujícím období převládá, a další snahou Jaroslava Davida je ukázat proměny názvotvorných oikonymických modelů ve vývoji od počátků až do 20. století. Mezníkem je rok 1701, kdy se rozvíjí šlechtické podnikání, mění se způsob držení pozemkového vlastnictví, vznikají poloindustriální provozy (hamry, hutě, sklárny, salajky), v souvislosti s raabizací a parcelací půdy vznikají nové dvory a kolonie, jiné osady zanikají a stávají se z nich samoty. V názvotvorné charakteristice honorifikačních jmen dominuje sufixální tvoření a sufix se stává formálně jednotícím a zároveň toponymizačním prostředkem nově tvořených depersonálních jmen.³⁵ Michaela Čornejová ukázala na oikonymickém materiálu 11.–13. století, že nejproduktivnějším typem tvoření oikonym staročeského období je derivace pomocí topoformantů *-(ov)ice* (typ *Chomutovice*) – 42 %, *-óv* (typ *Jankov*) – 14 %, *-ín* (typ *Hodonín*) 8 % a *Profousova Místní jména v Čechách* uvádějí také jako nejběžnější formant české oikonymie *-(ov)ice* 56 % a formant *-ov* 33 % jak v synchronním (současně zaměřeném), tak v diachronním (historickém) pohledu.³⁶ Z materiálu 18. a 19. století Jaroslava Davida vykazuje největší zastoupení typ oikonym zakončených *-ov* 38 %, *-(ov)ice* 20 %, *-ín* 7 %, *-ka* 7 % a *-y* 7 %.

¹⁷ DAVID, Jaroslav. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie : místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha: Academia, 2011, s. 13.

Honorifikační motiv v toponymii

Ideologický aspekt onymie zmiňují ve svých pracích Vladimír Šmilauer, Rudolf Šrámek, Milan Majtán nebo Miloslava Knappová. Onomastika hrála významnou úlohu v 19. století v česko- německém soupeření, při popisu etnogeneze Slovanů, při hledání slovanských jmen v jižní a západní Evropě, v tzv. sporu o smysl českých dějin, a dokonce byla ve 30. letech 20. století nástrojem velkoněmeckého nacionalismu. Němečtí nacionalisté účelově deformovali toponyma a mylně vykládali jejich původ (často odvozovaný od germánských božstev). V jednom článku Vladimíra Šmilauera v *Naši řeči* z roku 1938 pro toponymum *Spišský Štvrtok*, německy *Donnnersmarkt*, ze jména germánského boha Donnara použil hyperbolu: “ Charakterizoval jsem jej slovy, že je tak málo pravděpodobný, jako že Vodňany jsou starým božištěm Wotanovým. Chtěl jsem tím hodně výrazně naznačiti jeho nemožnost.”¹⁸ Přesto byly Vodňany v časopise *Zeitschrift für deutsches Altertum* uvedeny mezi oikonymy odvozenými ze jména boha Wottana. Ideologizace toponym se s rozvojem moderního nacionalismu stala účinným nástrojem politického boje v oblastech setkávání dvou etnik. Ideologie ovlivňuje volbu onymických znaků, a hlavně motivaci vlastního jména.¹⁹

Onomastická teorie pod označením **honorifikační**, popř. honorifikující motiv, též čestné vlastní jméno / oslavné, dedikační jméno, památkové jméno, chápe motiv, který se vyvinul z posesivního, ovšem nevyjadřuje reálný vlastnický vztah k objektu. Neřadí se sem jména vzniklá kolonizací ve středověku a jména spojená s křesťanstvím a náboženstvím.²⁰ Od poloviny 19. století se začíná honorifikační motiv prosazovat v uličním názvosloví a plně se rozvíjí v urbanonymii, oikonymii a chrématonymii ve 20. století jako důsledek střídání politických systémů. V honorifikačním motivu chybí skutečná posesivita, jde o symbolickou posesivitu místa ke konkrétní osobě, např. politik, vůdce, umělec, hrdina jména typu *Gottwaldov*, *Stachanovo*, *Dukelských hrdinů*, nebo k nepersonálním jevům, jména typu *náměstí Družby*, *třída Míru*, *náměstí Svobody*. Spojitost s politickými a společenskými hodnotami má za následek nestabilitu pojmenování a jeho časté změny.

Toponymum s honorifikačním motivem nemá primárně funkci diferenciací, identifikační a lokalizační pro onymický objekt, ale pouze nominační. Stává se ideologickou hodnotou a vytváří novou realitu, hovoříme zde o tzv. *mytizační funkci* honorifikačních jmen.²¹

¹⁸ DAVID, Jaroslav. *Smršov, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie : místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha: Academia, 2011, s. 31.

¹⁹ tamtéž

²⁰ DAVID, Jaroslav. *Smršov, Brežněves a Rychlonožkova ulice... s. 34.*

²¹ DAVID, Jaroslav. *Smršov, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie : místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha: Academia, 2011, s. 38.

Na sémiotické fungování honorifikačních jmen u názvů stanic pražského metra upozornil Vladimír Macura v roce 1992. Změna a přejmenování ideologicky zastaralého názvu proběhne velmi rychle, aby podpořilo novou ideologii a demonstrovalo změnu vládní garnitury. To však vyvolává u obyvatel nedůvěru k oficiálním, převážně honorifikačním urbanonymům, a proto bývají v běžné komunikaci nahrazována neoficiálními názvy nebo původními pojmenováními: například v Ostravě *Jiráskovo náměstí* označují obyvatelé jako *Kuří rynek*.¹⁵ V bývalém SSSR se honorifikační jména uplatňovala také jako prostředek smazání stop po původním etniku, například na Krymu po kozácích, ve Východním Prusku a Karélii po Němcích, v Povolží po Židech a Němcích. Rozdílný konotační kontext a mylné chápání etymologie toponyma často vedou k tomu, že předpokládaná linie vývoje přejmenování, totiž:

původní toponymum → 1. politická změna → honorifikační toponymum → 2. politická změna → návrat k původnímu toponymu,

je porušena a jako náhrada honorifikačního jména není zvoleno původní toponymum, ale jméno nové. Například přejmenování města *Caricyn* na *Stalingrad* (1925) a přejmenování na *Volgograd* (1961), přestože původní jméno *Caricyn* označuje řeku a nikoli monarchistickou vládu.²²

Základním rysem honorifikačního toponyma je jazyková a onymická defektnost vyplývající z ideologické změny. Defektnost se projevuje²³:

- neplněním základních onymických funkcí (nominace, diferenciacie, identifikace, lokalizace),
- jazykovou nefunkčností, nesprávností,
- komunikační nefunkčností.

Motivace honorifikačního toponyma nevychází ze vztahu k onymickému objektu nebo z jeho vlastností, proto není schopno plnit základní onymické funkce. Nese v sobě velmi malou prostorovou nebo jinou věcnou informaci o objektu. Jedinou informační hodnotou je jeho reference k ideologicky podmíněné motivaci a nominaci. Neplní funkci identifikace a diferenciacie, ale pouze nominace. Nominace se stává primární a nejdůležitější funkcí honorifikačního jména. Identifikace a diferenciacie jsou nahrazeny honorifikací.²⁴ V urbanonymii je na malém prostoru vidět onymická sterilita honorifikačních jmen, jak uvádí výzkum z roku 1988 v SSSR, kde 70 % uličních názvů Moskvy, Gorkého, Doněcku a Minsku

²² DAVID, Jaroslav. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice...* s. 46.

²³ |Tamtéž, s. 52.

²⁴ DAVID, Jaroslav. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie : místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha: Academia, 2011, s. 52–53.

bylo identických. Podobná onymická a informační sterilita je vidět v české urbanonymii, každá třicátá obec má na svém území ulice: *Družstevní, Havlíčkova, Husova, Jiráskova, Komenského, Krátká, Lesní, Luční, Masarykova, Nádražní, Nerudova, Nová, Palackého, Polní, Příčná, Sadová, Smetanova, Sportovní, Školní, Tyršova a Zahradní*.²⁵ Bylo by dobré v této souvislosti nacházet v názvech českých ulic jako motivační východisko více antroponym regionálních osobností a tím projevit úctu místnímu rodákovi. Další defektní vlastností honorifikačních oikonym je jejich nefunkčnost, nejsou dobře použitelné v komunikaci. Například hlavní město Kyrgyzstánu mezi lety 1926–1991 bylo pojmenováno po lidovém komisaři vojenství z doby občanské války *Frunze*, původní toponymum bylo *Pišpek*, dnes *Biškek*, přestože kyrgyzština nedisponuje hláskou [f] a na začátku slova se neobjevují souhláskové skupiny. Neruská výslovnost tedy zněla [purundze] nebo [boronso].²⁶ Jazyková nekorektnost se projevuje i tím, že honorifikační oikonymum vznikne transonymizací antroponyma bez použití specifických topoformantů a názvotvorných toponymických prostředků (*Frunze, Washington, Lenora*). Věcná nesprávnost a nelogičnost může být také zdrojem komunikačního nedorozumění, například u obce *Frýdnava* (dnes *Mírovka*) došlo z přejmenování na *Svobodná* po roce 1945 v souvislosti s osvobozením a nesprávnou interpretací původního jména *Friedenau* na *Freidenau*. Vedle věcné nesprávnosti se u honorifikačních jmen setkáváme s vytržením toponyma z historického dobového kontextu. Přestože dojde k přejmenování místa, stále v jazyce zůstávají termíny, ustálená spojení založená na původní podobě toponyma, například *petrohradský paradox, Petrohradské povídky, bitva u Stalingradu, leningradská blokáda, dobytí Saigonu*. Honorifikační jména nahrazující původní a vžitá názvy pro historicky významná místa způsobují roztržení vztahu toponymum – toponymický objekt. Nastává situace, kdy k jednomu objektu referují dvě formálně, funkčně, obsahově i kvalitativně rozdílná toponyma, navíc každé fungující v jiném referenčním kontextu.²⁷

²⁵ DAVID, Jaroslav. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie : místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha: Academia, 2011, s. 54.

²⁶ Tamtéž, s. 56.

²⁷ Tamtéž, s. 58.

Klasifikace honorifikačních toponym²⁸

Honorifikační toponyma jsou Jaroslavem Davidem dělena na typy reprezentující motivační báze a podtypy, které zastupují jednotlivé názvotvorné struktury. Jazykový materiál pro klasifikaci je slovanského původu, proto za základní kritérium toponymičnosti vlastního jména je považován topoformant.

Typ A – Deantroponymické honorifikační oikonymum

Jedná se o honorifikační jména motivována osobními jmény, příjmeními, rodnými jmény nebo dvojčlenným osobním jménem, popř. přezdívkou.

Podtyp 1 – příjmení

- a) **příjmení + nulový topoformant** – pro českou toponymii je atypický, např. *Čechov* (RUS), *Pugačov* (RUS), *Puškin* (RUS), *Washington* (USA),
- jména českých osad v USA, např. *Kovar*, *Mikeska*, *Smetana*,
- b) **příjmení + topoformant** – v české toponymii nejfrekventovanější, např. *Josefov*, *Karlovy*, *Rychmanov*, *Šubířov*.

Podtyp 2 – rodné jméno

- a) **rodné jméno + nulový topoformant** – v oblastech, kde rodné jméno nahrazuje osobní jméno, tento způsob tvoření je již anachronismem, např. *Abaj* (KAZACH, dle básníka Kunanbajeva), *Džambul* (KAZACH, dle básníka Džagajeva),
- b) **rodné jméno + topoformant** – typické pro Kavkaz, používání rodného jména, např. *Iličevsk* (UKR, dle Lenina), *Ivangrad* (ČHOR, 1949-1992, dnes *Berane*), *Arnoštov*, *Bedřichov*, *Prokopov*, *Štěpánov*.

Podtyp 3 – rodné jméno + příjmení

- a) rodné jméno + příjmení + nulový topoformant – výrazně se neuplatňuje, např. *Georgiu-Dež* (RUS, 1965–1990, dnes *Liski*), *Goce-Delčev* (BULH, 1952–dosud, pův. *Nevrokop*),
- b) rodné jméno + příjmení + topoformant- např. *Ivano – Frankovsk* (UKR), *Karl-Marx-Stadt* (NĚM/NDR, 1953–1990, dnes *Chemnitz*).

Podtyp 4 – **posesivní deantroponymické adjektivum + původní toponymum** nebo jeho část, popř. apelativum.

²⁸ DAVID, Jaroslav. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie : místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha: Academia, 2011, s 58–71.

V české honorifikační toponymii 20. století je tento model spolu s formantem **-ov** nejproduktivnější, např. *Havličkova Borová, Havličkiv Brod, Žižkovo Pole, Hurbanova Ves* (SLOV), uplatňuje se také v anoikonymii, např. *Jiráskova cesta, Máchovo jezero* v souvislosti s rozvojem turismu a v urbanonymii se shodným i neshodným přívlastkem, např. *Masarykova ulice, Masarykovo náměstí i náměstí Masaryka*.

Podtyp 5 – **etnonymum, popř. obyvatelské jméno**

- a) etnonymum, popř. obyvatelské jméno + nulový topoformant – nebyl zaznamenán
- b) etnonymum, popř. obyvatelské jméno + topoformant např. *Čechohrad* (UKR, dnes *Novhorodkivka*), *Čerkessk* (RUS).

Podtyp 6 – **deetnonymické adjektivum + původní toponymum nebo jeho část**, popř. apelativum

Řadíme sem jména s přívlastkem *Český* vytvořená ve 20. století, např. *Český Těšín, Srpska Kostajnica* (BIH), *Srpski Brod* (BIH).

Typ B – **Detoponymické honorifikační oikonymum**

Tento typ oikonyma je vytvořen z toponym, především oikonym, ale mohou být použity také anoikonymické a choronymické základy. Dochází zde k transonymizaci a je třeba proto zohlednit motivaci a okolnosti vzniku jména.

Podtyp 1 – **toponymum**

- a) toponymum + nulový topoformant – základem oikonyma je exonymum, např. *Stalingrad* (názvy sídlišť v Československu, též urbanonymum – stanice metra *Stalingrad* v Paříži), české emigrantské osady *Pisek, Tabor, Vsetín* v USA,
- b) toponymum + topoformant – tvoření nových toponym derivací z toponym pomocí topoformantů se uplatňuje v urbanonymii, např. uliční názvy – *Lisabonská, Londýnská, Moskevská, Polská*,

Typ C – **Dechrématonymické honorifikační oikonymum**

Podtyp 1 – **chrématonymum** – v české oikonymii příliš není rozvinut, přenesené svátky, události na oikonymický objekt.

- a) chrématonymum + nulový topoformant, např. *Avrora* (RUS), *Parižskaja Kommuna* (RUS),
- b) chrématonymum + topoformant, např. *Komsomolsk na Amure* (RUS), *Pervomajsk* (UKR).

Typ D – Deapelativní honorifikační oikonymum

Podtyp 1 – obecné ideové personální jméno

- a) obecné personální jméno + nulový topoformant - reprezentují hodnoty, symboly politického života, v českém prostředí se neobjevila, přesto označují menší sídliště *Bolševik* (RUS), jméno ostrova *Bolševik* (BULH), pojmenování kolchozu *Partizan*,
- b) obecné ideové personální jméno + topoformant – není produktivním způsobem tvoření oikonym, přesto známe *Havířov* (1955- dosud), *Kommunarsk* (UKR, 1961-1992, dnes *Alčevsk*), *Partizansk* (RUS), 1972- dosud), *Partizánske* (SLO, 1949- dosud),
- c) posesivní adjektivum z obecného ideového personálního jména + původní toponymum nebo jeho část, popř. apelativum, např. *Dětskoje Selo* (RUS, 1918- 1937, pův. *Carskoje Selo*, dnes *Puškin*), *Partizánska Lupča* (SLO, 1920- 1946, *Nemecká Lupča*).

Podtyp 2 – obecné ideové nepersonální jméno

- a) obecné ideové nepersonální jméno + nulový topoformant – reprezentují ideové hodnoty politického režimu, např. *Družba* (UKR), *Pravda* (UKR), *Ulánbátar* (MONGOLSKO, „rudý bohatýr“), *Zvezda* (BĚLORUSKO),
- b) obecné ideové nepersonální jméno + topoformant, např. *Krasnograd* (UKR), *Leninowo* (POL, 1919–dosud), *Islámábád* (PÁKISTÁN).

Honorifikační motiv se uplatňuje při vzniku toponym v moderní době, jak dokládají např. oikonyma *Gottwaldov*, *Stalinogród*, *Karl-Marx-Stadt*, *Pervomajsk* nebo *Titograd*. Z pohledu modelové teorie se jedná o nepravý posesivní vztah, který se vyvinul z posesivního motivu, ovšem nevyjadřuje reálné vlastnictví objektu.²⁹

Nový pohled na toponyma přinášejí Jaroslav David a Přemysl Mácha. Zajímá je hlavně funkčnost a užívání toponymického materiálu ve společnosti. Dřívější práce se zaměřily hlavně na materiál obsažený v kronikách, listinách a katastrech. Důvěryhodnost materiálu zde není absolutní, neboť tvůrce dokumentu zde mohl z dobové toponymické plurality vybírat jen jednu z variant, o níž nevíme, zda vůbec v době vzniku dokumentu existovala, zda je dílem fantazie nebo slovotvorné invence tvůrce či vznikla později. David a Mácha dále uvádějí, že zachycením toponyma v pozemkové knize nebo zanesením do mapy dochází k fixaci dané podoby pro další generace a zpomaluje se tím přirozená toponymická dynamika. Vzhledem tomu, že vývoj a toponymické proměny nelze zastavit, dochází následně k hromadění rozporů

²⁹ DAVID, Jaroslav, Michaela BOHÁČOVÁ a Milan HARVALÍK, ed. *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky: IV. česká onomastická konference : 15. – 17. září 2009, Ostrava : sborník příspěvků*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010.

mezi standardizovanou a skutečnou toponymií. Doporučují proto diferencovat místní a pomístní jména na:

- **psaná** – dokumentárně fixovaná na mapě, v kronice, v soupisu,
- **živá** – zjišťovaná aktuálními terénními výzkumy.

Jako *živé toponymum* chápeme zeměpisné jméno, jehož základní charakteristikou je jeho neúřednost, která je vyjádřena neexistencí závazné standardizované podoby. V současných polských odborných studiích se podle autorů *živá toponyma* považují za rovnocenný typ k standardizované toponymii. V českých pracích se s živou toponymií setkáváme na úrovni bakalářských a diplomových prací.³⁰ Matthew Pires je označuje výrazem *lidová toponyma*.³¹ Podle Pirese nahrazují nebo doprovázejí oficiální jméno a používají ho všichni nebo téměř všichni členové komunity. V našem pojetí se živým jménům blíží nestandardizované podoby jména, podoby mluvené a nářeční a jejich varianty. Atribut živý odkazuje na jejich přítomnost v každodenní komunikaci, hlavně v mluvené podobě.

³⁰ *Lidová urbanonyma města Mladá Boleslav* [online]. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/153632/bp.bara.rygerova.pdf?sequence=1>.

³¹ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 20.

Modelová klasifikace vlastních jmen místních³²

Základními kritérii modelového pojetí jsou:

- A) **propriálně pojmenovací model,**
- B) **vztahový model** / východiskový model (VM),
- C) **slovotvorný model** / názvotvorný model (SIM),
- D) **slovotvorný typ** (SIT)

Průběh propriální nominace

1. **Rovina prenominační** stanovuje předpoklad pro vznik jména:

1.1 Komunikační potřebu individualizovat nějaký objekt vlastním jménem.

1.2 Výběr pojmenovacího motivu pro nové jméno řízený vztahem pojmenovávatele k tomuto objektu. Tento vztah je nejčastěji vymezen čtyřmi obsahově sémantickými kategoriemi, které lze postihnout otázkami **‘kde’, ‘odkud’; ‘kdo’, ‘co’; ‘jaký’, ‘za jakých okolností’; ‘čí’**.

1.2.1 **Vztahový model** (dále jen VM) **VM I** vyjadřuje polohu, směr pojmenovávaného objektu (**‘kde jsou, kde bydlí’** – *Dolany*, tj. ves lidí bydlících v dole, **‘kde to je’** – *Předmostí*, **‘odkud přicházejí’** – *Olomučany*, tj. ves lidí příšlých z Olomouce);

VM II přímé označení objektu (**‘kdo jsou, čím jsou’** – *Zlatníky*, **‘co tam je’** – *Most*);

VM III popis a charakteristiku (**‘jací jsou tam lidé’** – *Bosonohy*, tj. ves lidí majících bosé nohy, **‘jaké to tam je’** – *Pisečná*, **‘za jakých okolností’** – *Lhota*),

VM IV přivlastnění (**‘čí lidé tam jsou’** – *Bohunice*, tj. ves lidí Bohuňových, **‘čí je to majetek’** – *Karlov*).

1.2.2 Jednotlivé druhy VM se mohou vzájemně kombinovat: *Dolní Ves* – I + II apod.

2. **Rovina nominační** ukazuje užití pojmenovacího motivu řízeného slovotvornými modely a typy.

2.1 „V rámci jednotlivých VM postihují slovotvorné modely jednotlivé pojmenovací postupy proprií, a oba modely, vztahový a slovotvorný (**VM i SM**), tvoří dohromady propriálně

³² Jana Pleskalová (2017): **MODELOVÁ KLASIFIKACE VLASTNÍCH JMEN MÍSTNÍCH**. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

pojmenovací model. **SIM** postihuje jazykovou strukturu vlastního jména v obecné rovině (derivovaný, složený, víceslovný útvar), **SIT** (slovotvorný typ) ji konkretizuje (*SIT - ary – Vinary*).“

2.2 Vzniklé jméno se zařazuje do systému příslušné třídy proprií jazyka a do společenské komunikace.

3. **Rovina postnominální** ukazuje fungování vlastního jména.

Modelová klasifikace pomístních jmen³³

„Postihuje ty systémové vlastnosti, jimiž se v rámci vlastních jmen vydělují *pomístní jména* (dále jen **PJ**) jako speciální třída. Navazuje na modelovou klasifikaci vlastních jmen místních.“

Zkratky: VM = vztahový model; SM = strukturní model; ST = strukturní typ.

1. Rovina vztahových modelů zobrazuje pojmenovací motivy **PJ**

1.1 **VM A** ukazuje polohu, směr pojmenovávaného objektu (*Zadní, Litenšćák* – pole u silnice do Litenčic),

VM B druh objektu (*Louky*),

VM C vlastnosti, vnitřní a založené na ději (*Dlouhá, Vysoudilka, Punčoška*),

VM D posesivitu a vztah k osobám (*Karlov*).

1.2 **VM** se dají kombinovat a vznikají vztahové modely dvoučlenné a vícečlenné (*Dolokonec < dolní konec – AA*), dvouslovná (*Za cestou – A+B, Dlouhé pole – C+B*) i víceslovná, tj. složená minimálně ze tří slov (*Široké panské louky – C+D+B*). (Základní člen dvoučlenných a vícečlenných modelů a typů je ve vzorcích podtržen.)

2. Rovina strukturních modelů a typů je podřazená rovině vztahových modelů.

2.1 Strukturní model postihuje konkrétní pojmenovací postup. K tvoření **PJ** slouží:

2.1.1 toponymizace (proprializace) – *rybník > Rybník*;

2.1.2 **PJ** vzniká metaforicky nebo metonymicky – pole *Křivá fajfka, Jelito*;

2.1.3 derivace – *Karlov*;

2.1.4 kompozice – *Trojlán*;

³³ Jana Pleskalová (2017): MODELOVÁ KLASIFIKACE POMÍSTNÍCH JMEN. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

2.1.5 tvoření dvouslovných a víceslovných **PJ** – *Stará hora*;

2.1.6 tvoření předložkových **PJ** – *U buku*;

2.1.7 přejímání toponym a apelativ z cizích jazyků – *Rajčula* < *Reitschule*.

2.2 Vyjádřením strukturního modelu je **strukturní typ** daný určitým topoformantem (např. *-ov: Benešov*).

3. Průběh pojmenovacího aktu

Ze znaků objektu vybíráme pro nové PJ nejdůležitější pojmenovací motiv, např. posesivitu a k jejímu vyjádření derivaci a v jejím rámci sufix *-ka*, výsledkem je PJ *Bartoška*, tj. Bartošovo pole.

Struktura **PJ** vzniká spojením základu a topoformantu (*Chmel-ník*), spojení dvou základů (*Dolokonec*) nebo několika slov (*Na kopci u buku*). Dvoučlenné a vícečlenné SM vznikají kombinacemi SM jednoduchých (adjektivum derivované + substantivum derivované – *Příční vinohrádky*).

4. Utvářenost pomístních jmen 20. stol. na pozadí modelové klasifikace

4.1 PJ vyjadřující pouze polohu pojmenovávaného objektu (VM A) jsou velmi početná.

4.1.1 Nejčastějším tvarem jsou dvouslovná předložková jména vyjadřující polohu pomocí toponyma (*U Rácova*) n. apelativem (*Pod lesem*). Jsou využívány předložky *na, v, nad, pod, u, za*, a to ve spojení se substantivem z hlediska anoikonyma nederivovaným (*Nad hranicí, Pod křížem*), derivovaným (*Pod skálím*) a substantivizovaným adjektivem derivovaným (*Na blízkovských*, tj. na pozemku u Blížkovic).

4.1.2 U derivovaných jednoslovných útvarů jsou produktivní **PJ** se sufixy *-ský/-ál/-é* (*Letkovská* – cesta do Letkovic.), *-ka* (*Videňka* – cesta do Vídně).

4.1.3 U víceslovných **PJ** jsou nejčastější jména založená na kombinaci tří pojmenovacích motivů: např. *U kamenné cesty, U Janáčkovy cesty*.

4.2 PJ vyjadřující druh pojmenovávaného objektu nebo jeho části

4.2.1 U derivovaných útvarů jsou nejvýznamnější PJ se sufixy *-ek* (*Vršek, Domky*), *-ina* (*Kančina*), *-í* (*Akátí*), *-ka* (*Obůrka*), *-isko*, *-iště* (*Ovesnisko, K aliště*).

4.2.2 Označení druhu pojmenovávaného objektu je základem četných dvouslovných PJ: např. *Horní rybník, Dvořákovo pole*.

4.2.3 Stejný pojmenovací motiv tvoří jádro v rámci trojslovných PJ: – *Louka za pazdernou*.

4.3 PJ charakterizující pojmenovávaný objekt na základě některé jeho vlastnosti

4.3.1 Derivace se uplatňuje při tvoření PJ pomocí sufixů *-ec* (*Kamenec, Vostrovec*), *-ek* (*Betlémek, Zbytek*), *-ica/-e* (*Okrouhlice*), *-ina* (*Bejčina, Hl aviny*), *-ka* (*Kyselka, Sekyrky, Vypálenky*) a formantů *-ový/-ál/-é* (*Dubový, Jedlová, Zmijové*) a *-ný/-ál/-é* (*Okopaná*).

4.3.2 Vedlejším pojmenovacím motivem dvouslovných a víceslovných PJ je vlastnost pojmenovávaného objektu: *Soudní konec, Kopřivová alej, U kamenného křížka, Louky u zeleného kříža, V kolíbkách na dlóhy straně*.

4.4 PJ vyjadřující pouze posesivitu jsou na území ČR rozšířena nerovnoměrně.

4.4.1 Tvoří se derivací a jsou většinou jednoslovná. Jsou zastoupeny formanty *-ov* (*Habánov, Kopečnovy*), *-ka* (*Farářka, Heřmanky*), se sufixy *-ský/-ál/-é* (*Selský, Rychtářská, Drábské*), *-ův/-ova/-ovo* (*Karáskova*).

4.4.2 Jako vedlejší pojmenovací motiv má posesivita a jiný vztah k osobě významné místo při tvoření dvouslovných a víceslovných PJ: *Janova niva, Kohoutova studánka pod sosnou, U zabitého letce, Za Janečkovy na klinkách*.

Modelová klasifikace PJ je obecně platná, v české i slovenské onomastice je uznávána a slouží jako vzor při analýze jiných tříd a druhů proprií, např. v oblasti chrématonym.³⁴

³⁴ Jana Pleskalová (2017): MODELOVÁ KLASIFIKACE POMÍSTNÍCH JMEN. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URBANONYMA

Termín urbanonymum a urbanonymie se v české onomastice začaly používat až od roku 1986, kdy se konal 2. celostátní onomastický seminář zaměřený na toto téma a z jednání na semináři vyšel sborník *Urbanonymia. Onomastika a škola II.* Bratislava 1988. Následně vyšel v roce 1996 sborník *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti* sestavený P. Odalošem a M. Majtánem. Systematická studie zatím chybí, neboť většina autorů zpracovává urbanonyma v konkrétní lokalitě, městě a jedná se většinou o práce diplomové a bakalářské.

Definici urbanonyma uvádí NESČ jako vlastní jména sídelních a nesídelních objektů ležících na katastru (podle jiného mínění jen v historickém jádru) města³⁵:

- a) městských obvodů, čtvrtí, urbanistických obvodů, sídlišť,
- b) náměstí, ulic a jiných veřejných prostranství,
- c) mostů, podchodů, fontán, památníků, soch,
- d) vlastní jména významných budov sídelního i nesídelního charakteru, částí městských opevnění,
- e) vlastní jména významných místností a sálů,
- f) tratí, stanic a zastávek (železničních, autobusových).

Do urbanonymie nebývají zařazována hydronyma ani oronyma, pokud nepojmenovávají specifický prvek městské reality. Zde vidíme, že urbanonymie je zvláštní třídou toponym, kdy dochází k průniku oikonymického a anoikonymického systému a pojmenovává sídelní i nesídelní objekty vnitroměstských reálií. Urbanonyma bývají některými autory řazena k pomístním jménům do podskupiny hodonym, jmen komunikací a cest³⁶. Jedná se o vlastní jména, která nejvíce odrážejí společenské, ideologické, kulturní a politické dění. Dochází k tomu vlivem motivace jmen. Nositelem zmiňovaných aspektů jsou hlavně jména ulic, sídlišť, názvy továren, institucí, společenských zařízení. To, co je jejich podstatným diferencčním příznakem jako podkategorie v rámci toponym, je³⁷:

- nestabilita,
- podíl standardizace na jejich vzniku,
- silná vazba na mimojazykovou realitu, velký podíl honorifikačně motivovaných jmen.

³⁵ Jaroslav David (2017): URBANONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

³⁶ OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995, s. 16.

³⁷ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 16.

Jana Pleskalová uvádí změny, k nimž během historického vývoje v urbanonymii dochází³⁸:

1. Objekty zaniknou a památka na ně zůstane uchována v urbanonymii (brněnská ulice *Koliště* z apelativa *koliště*- vojenské cvičiště, zápasště).
2. Onymické objekty (které nemají vlastní jméno) zaniknou a jejich jména dále žijí v urbanonymech (brněnská ulice *Maničky* upomíná na zaniklou vesnici *Manice*).
3. Objekt zůstane zachován, ale zanikne původní proprium (zaniklá jména lékáren).
4. Objekt je zachován, ale mění se jeho názvy (brněnská ulice *Masarykova* změnila jméno během 20. století 8krát).
5. Vznikají objekty nové, které kdysi jména dostávaly, ale dnes zůstávají bez pojmenování (názvy domů podle domovních znamení).

Středověké město bylo od okolního prostoru odděleno hradbami, vnitřní uspořádání náměstí, ulic, tržišť, rychty, radnice, kostelů, bran, lázní, masných krámů nebo mostů bylo pravidelné, takto uzavřený celek neumožňoval příliš velké možnosti pro označení ulic, proto se setkáváme s opakujícími se pojmenováními v rámci ohrazeného města.³⁹

Motivace pojmenování ulic a městských prostranství od středověku až do 19. století je řízena podle:

1. polohy či směru nebo charakteru (*Dolní, Horní, Měnínská brána, Mlýnská ulice, Pikartská věž, Pražská ulice, Přívozká brána*),
2. řemesel nebo činností, která se zde provozovala či v jejím okolí (*Pekařská, Saská, Zámečnická*),
3. převažující národnosti obyvatel zde žijících (*V Židech*),
4. vzhledu nebo charakteristických znaků ulice, podle významných objektů (*U karmelitánů, U masných krámů*),
5. toho, co se v ulici prodávalo.

David a Mácha uvádějí ve středověkém městě také ironická urbanonyma typu *Fialková, Liliová, Ružová, Stříbrná, Zlatá*, označující neupravené ulice nedobré pověsti nacházející se v blízkosti hradeb nebo v částech obývaných židovskou minoritou. U hradeb se nacházely také ulice s řemesly, která mohla ohrožovat město požárem nebo vzduch zamořovat zápachem (*Bělidla, Jirchářská, Koželužská, Stodolní*). Středověké město nedisponovalo standardizovanou urbanonymií a podoby jmen byly často rozkolísané.²⁸

³⁸ Dostupné https://is.muni.cz/el/1421/jaro2018/CJBA18/um/HistTop_10urbanonyma.pdf (přístup 10.01. 2022).

³⁹ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 46.

Systematická standardizace v urbanonymii nastupuje uzákoněním číslování domů v roce 1770–1771 a přidává se jako nové motivační východisko honorifikace, tj. honorifikační jména, tedy oslavná, čestná pojmenování motivovaná jmény osobností politického, kulturního života, pojmenování podle významných míst a událostí (dedikační názvy). U většiny českých měst platí, že historické jádro urbanonymie mají města motivačně stejné, neboť prošla podobným kulturním a historickým vývojem. Odlišnosti nastupují ve chvíli, kdy se městský prostor rozšiřuje za městské hradby a město se ekonomicky rozvíjí v určitém oboru. Specifickou skupinu představují ulice v satelitních městech, protože jejich urbanonymie vzniká plánovaně, uměle a oficiální cestou. I zde může vzniknout urbanonymické jádro, pokud jsou názvy ulic řazeny tak, aby tvořily motivický celek nebo jestliže existuje mezi názvem ulice, sídliště motivační spojitost.⁴⁰

Na počátku 20. století v době Rakouska-Uherska nesly ulice jména členů panovnického rodu, vojevůdců, vysoké šlechty. V roce 1918 byly často přejmenovány v politickém duchu, objevovala se jména významných politiků 1. republiky a další změny přišly v roce 1939–42, v roce 1945–46, 1950 a poslední změny v roce 1989. V 19. století a v první polovině 20. století bylo běžné pojmenovávat veřejná místa podle žijících osobností, změnu přinesl zákon č. 36/1960 Sb., o názvech obcí, označování ulic a číslování domů, který reagoval na kritiku Stalinova kultu osobnosti a stanovil zásadu nepojmenovávat po žijících osobnostech. Mezitím se však mezi lety 1950 – 1960 honorifikační motiv používal při pojmenování nově budovaných měst, sídlišť apod. Nejčastější toponymické matrice na přelomu 19. a 20. století byly *Jungmannova*, *Nerudova*, *náměstí Svatopluka Čecha*, po roce 1918 se objevoval typ *ulice 28. října*, *Masarykova*, *Československých legií*, po roce 1945 typ *Gottwaldova třída*, *náměstí 9. května*, *náměstí Lidových milicí*, po roce 1989 *náměstí Jana Palacha*, *17. listopadu*, *ulička Václava Havla*. Paradoxem honorifikačních urbanonym je na jedné straně záplava opakujících se toponymických matric typu *Komenského*, *Sokolovská*, *Husova*, *Masarykova*, *Bezručova* a na druhé straně jsou opomíjeny osobnosti spojené s jednotlivým městem.⁴¹

Jana Pleskalová uvádí ve své studii zaměřené na Brno potřebu využívat starých pomístních jmen pro pojmenování nových sídlišť, ulic. Předností takto vzniklých uličních názvů je :

- stabilita,
- schopnost plnit onymické funkce (pojmenovací, identifikační),

⁴⁰Dostupné https://is.muni.cz/el/1421/jaro2018/CJBA18/um/HistTop_10urbanonyma.pdf (přístup 10.01. 2022).

⁴¹ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 48.

- schopnost jednoznačně lokalizovat objekt (uživatelé objekt dají do souvislosti s pozemkem, na němž ulice vznikla).

Takové názvy pak blíže charakterizují ulici a okolí, vystihují celkový ráz místa, jejich užívání je trvalé, nemění se v závislosti na společenských poměrech. Opakem jsou dedikační názvy odrážející politické myšlení, a proto jsou často měněny. Takže nejvýraznějším rysem moderní urbanonymie z hlediska motivace je honorifikace a ta následně způsobuje jejich nestabilitu a časté nahrazování novým pojmenováním. Dalším rysem je značkovost urbanonym, protože mají jenom malou informaci o pojmenovaném objektu, jsou tedy svým způsobem vyprázdněná ve srovnání s popisným pojmenováním typu *Na Svahu, Nádražní*. První urbanonyma ve středověku byla blízká pomístním jménům, jak uvádí Jana Pleskalová,⁴² a nová urbanonyma jsou také tvořena na základě původních anoikonym,⁴³ například *Čihadla, Kostelní zmla, Na Kopcích, U Koupaliště*.

Vrstvy městské toponymie⁴⁴

1. oficiální, standardizovaná urbanonymie (*náměstí Republiky, Těšnovský tunel*),
2. „venkovská“ pomístní jména (*Hornopolní, Lužná*),
3. nestandardizovaná, „živá toponymie“ (*U Lenina, U Kyvadla, Kulaták*).

Základem komunikace v městském prostoru je úředně standardizovaná urbanonymie, na kterou dohlíží orgány městské správy, používá se v oficiální komunikaci a znají ji a používají jak rezidenti, tak návštěvníci města. Oficiální urbanonymie je odrazem dějin posledních dvou století a je nejvíce formována honorifikačními názvy, stala se zrcadlem politických zvrátů a glorifikací osobností. V dnešní době můžeme zaznamenat snahy firem a podniků využít prostor ulice, města k reklamním účelům. Veřejný prostor se stává nepopsanou deskou (tabula rasa) či krajinou určenou k tomu, aby byla využita k reklamě podniku, firmy (reklamní toponyma), například pojmenování zastávek autobusů *Jihlava – Bosch Diesel, Daimlerova ulice* se sídlem firmy Mercedes Benz, ulice *K Bauhausu*.³³ Oficiální urbanonyma jsou však nestabilní v čase, podléhají díky honorifikaci častým změnám, neplní orientační funkci a to jsou hlavní důvody, pro něž nemají důvěru obyvatel.

⁴² PLESKALOVÁ, J. Podíl pomístních jmen na tvorbě uličních názvů. In Žigo, P. (ed.), *Onomastika a škola 2 –Urbanonymia*, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1988, s. 79–84.

⁴³ Jaroslav David (2017): *URBANONYMUM*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

⁴⁴ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 54–69.

Druhou vrstvou urbanonymie jsou pomístní jména na původních venkovských katastrech, tedy za hradbami středověkého města, a tato krajina se postupně stala součástí města (louky, pole, lesy, rybníky). Venkovská pomístní jména pronikala do urbanonymie v původní podobě, například *Kopaniny*, *Na Farském* (Ostrava), nebo byla vytvořena na základě původního pojmenovacího motivu nová uliční jména, odlišná slovotvorně nebo lexikálně, například *Horní pole* – *Hornopolní ulice*, *Luh* – *Lužná*, *Při hůře* – *V Hůrce* (Ostrava).³³ Velkou předností takových urbanonym je jejich stabilita, relativní schopnost referovat k pojmenovávanému místu a lokalizovat.

Třetí vrstvu urbanonymie tvoří pojmenování *živá* v jazyce samotných uživatelů. Nestandardizovaná živá urbanonyma vznikla ze standardizovaných pojmenování s využitím slovotvorného typu reprezentovaného univerbizáty – s určením *náměstí* – např. přípona *-ák* (*Karlák*, *Svobodák*, *Václavák*) stejně jako *Kulaták* (podle tvaru) a univerbizáty standardizovaných podob honorifikačních urbanonym typu *Gagarinova*, *Mánesova* s určením ulice s příponou *-ka* (*Gagarinka*, *Mánesovka*, *Nerudovka*). Živá urbanonyma slouží jako orientační názvy pro místní obyvatele v každodenní komunikaci a jsou blízká pomístním jménům (vztahový model typ $+A+$ “kde?” , strukturní model předložka + podstatné jméno $P+S$). Jejich předností je orientační funkce, reference k pojmenovávanému místu, přirozený vznik a absence honorifikace, proto se uplatňují v názvech obchodů, restaurací, barů, zastávek hromadné dopravy, ale nepojmenovávají ulice.

Klasifikace urbanonym

Klasifikací urbanonym se v posledních letech zabývali mnozí onomastikové (Majtán, Šrámek, Olivová Nezbedová, Pleskalová, David a slovenští autoři Krošláková, Blicha, Krajčovič, Majtán, Odaloš), ale jejich vymezení urbanonymického objektu, jeho onymického obsahu a rozsahu, se různí. Zároveň jazykový materiál urbanonym je velmi bohatý a různorodý, hranice mezi apelativy a urbanonymy (*Dolní, Stará, Hradební*) a mezi urbanonymy a ostatními třídami proprií (srov. např. s českými názvy pro anoikonyma jako *Okrouhlík / Okrouhlík – Mělník, Rosice; Na dlouhých / Na Dlouhých – Uherský Brod, Na dolech / Na Dolech – Jihlava*) není ostrá.⁴⁵

Dříve se často používalo třídění proprií podle způsobu pojmenování na tzv. přímá a nepřímá. Objekt je pojmenován přímo podle rysu jemu vlastnímu – např. *Skalka*, nebo nepřímá, tj. podle objektu jiného – např. *Pod Skalkou, U Skalky, Za Skalkou*. Dnes je tento způsob třídění nedostatečný, nevytváří dostatečnou hranici mezi etymologií a onomastikou a neodliší kategorií „apelativní“ a „propriální“ obsah. V rámci třídění se nejvýrazněji uplatnily tři principy klasifikace, které lze aplikovat na urbanonyma:

1. lexikálně-sémantický,
2. morfologicko-slovotvorný a binární – dvouplánový,
3. lexikálně-sémantický a slovotvorný.

E. Krošláková člení pojmenování slovenských ulic na skupiny názvů⁴⁶:

- orientačního typu (motivace směrem, polohou, objekty vytvořené člověkem, názvy podle původního zaměstnání obyvatel, podle etnického, náboženského původu),
- dedikačního typu (podle osobností z umělecké sféry, podle národních činitelů, vědců, kulturních a politických činitelů, hrdinů protifašistického odboje).

M. Blicha třídil slovenské uliční názvy podle významového hlediska do vývojových fází:

- první fáze – objekty pojmenované podle pomístních jmen, polohy,
- druhá fáze – názvy určené pouze k pojmenování ulic, motivačním zdrojem je dobová urbanistická struktura a rozvrstvení obyvatelstva,
- třetí fáze – původní pojmenovací prostředky se vyčerpaly, ulice se pojmenovávají podle osobností (měšťanů, patronů, majitelů pozemků, světců, církevních hodnostářů, historických

⁴⁵ DAVID, Jaroslav, Michaela BOHÁČOVÁ a Milan HARVALÍK, ed. *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky: IV. česká onomastická konference : 15. – 17. září 2009, Ostrava : sborník příspěvků*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010.

⁴⁶ Tamtéž.

osobností, politiků, vědců). Uliční názvy podle osobností dále rozdělil do dvou skupin, na neutrální a angažované. Ve svém třídění přitom vyšel ze čtyř základních znaků, kterými se urbanonyma odlišují od anoikonym, a to sémanticko-motivační spjatostí s pojmenovaným objektem, strukturními typy, jazykovou formou, rozšířením a fungováním v komunikaci. Za základní motivační zdroje a aspekty pak považuje přírodu, lidskou činnost a osobnost.³⁵

O klasifikaci jazykových prostředků historických urbanonym se pokusil R. Krajčovič, jenž je rozčlenil do tří skupin podle reality, kterou odrážejí.³⁵ Jeho klasifikace je tedy založena na lexikálně-sémantickém základu. Patří sem:

- názvy odrážející objekty typu hrad, zámek, hradba, příkop, strážní místo, věž, brána, bašta, most, studna, významná budova, zahrada, ulička, volné prostranství;
- názvy zobrazující reálie z oblasti hospodářského, společenského a kulturního života města jako např. brány, uličky a obydlí obyvatel žijících ve městě, zabývajících se řemeslnou a potravinářskou výrobou, dále sklady, trhy, mýta, cesty vedoucí přes město, ubytovny, hřbitovy, kláštery, kostely, školy;
- názvy motivované různými přírodními reáliemi, např. vršek, voda, řeka, kámen apod., jež se nacházely ve městě nebo na jeho okraji.

Většina odborných onomastických prací se věnuje urbanonymům z hlediska motivace a z hlediska sémantiky. Poměrně málo studií si všímá strukturní analýzy urbanonym. Velmi vhodná by mohla být Šrámkova modelová teorie, která vychází z obecně platných pojmenovacích principů uskutečňovaných v rámci oikonymie, neboť vztahové a slovtvorné modely lze s jistými úpravami použít nejen ve všech třídách toponym. Vztah pojmenovatele k urbanonymickému objektu lze vyjádřit pomocí VM, který umožní zachytit buď jeho skutečný, reálný vztah (VM1), nebo vztah, který nemá žádnou přímou souvislost s pojmenovávaným objektem (VM2).⁴⁷ Podobně jako vlastní jména místní jsou i urbanonyma motivována polohou a směrem objektu, který lze vyjádřit VM A: VM A1 *Rakovnická* – ulice vedoucí směrem na Rakovník, *Severní* – ulice nazvaná podle skutečné polohy na sever; k VM A2 jsou řazeny názvy, jež neodpovídají reálné poloze či směru, např. *Žatecká*, *Východní*, *Okrajová*. Pomocí VM B lze vyjádřit motivaci druhem objektu, a to skutečně dosud existujícím objektem: VM B1 – *Pivovarská*, *Hradební*, *Tovární*, nebo již neexistujícím VM B2 – *Cukrovarská*, *Kasárenská*. Vlastnost pojmenovaného objektu vystihuje VM C, na podobném principu VM C1 – *Opuková*, *Buková*, *Kamenná* či VM C2 jako *Tichá*, *Lipová*. Posesivitu zahrnuje R.

⁴⁷ DAVID, Jaroslav, Michaela BOHÁČOVÁ a Milan HARVALÍK, ed. *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky: IV. česká onomastická konference : 15. – 17. září 2009, Ostrava : sborník příspěvků*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010.

Šrámek do VM D, jenž však není v urbanonymii chápán totožně. Proto se nabízí možnost posoudit v rámci tohoto modelu např. názvy podle osob na základě konkrétní, skutečně existující souvislosti s urbanonymickým objektem jako VM D1, např. – *Václavské nám.* v Praze, *Hilbertova ulice* (lounský starosta v 19. století) v Lounech a pojmenování bez jakéhokoliv vztahu k pojmenovávané skutečnosti – VM D2, např. *Bezručova* nebo *Fibichova* ulice v Chrudimi, *Tolstého* nebo *Škultétyho* v Rimavské Sobotě. Tyto honorifikační názvy, do nichž se nepromítá vztah konkrétní události či osoby k danému městu jsou pak důkazem toho, jak často vznikaly a vznikají názvy bez větších souvislostí. Modelová analýza tak může napomoci odhalit, do jaké míry pojmenovatelé přihlížejí k lokálním historickým i současným poměrům a specifikám konkrétních měst.

Honorifikace v urbanonymii

Jak už jsme uvedli u toponym motivovaných honorifikací, jsou primárně závislá na vnějších okolnostech, politice, ideologii, odrážejí svým motivačním východiskem a strukturou pouze význam objektu v polaritě centrum - periférie, město - venkov, obydlý objekt – přírodní o., společensky významný objekt – nevýznamný. Na příkladu urbanonymie je obecný vztah rovnocennosti mezi onymickým objektem a toponymem, které zachovává význam objektu, ilustrován tím, že se v centru mnoha českých měst udržely názvy *Krátká*, *Příčná*, *Úzká*. Tato jména reprezentují původní vztahový model „jaký“ a označují ulice z pohledu užití honorifikace nedostatečně reprezentativní. Názvy motivované honorifikací nemohou pojmenovávat jakýkoliv městský prostor, ale pouze ten, který splňuje jistá kritéria reprezentativnosti. Projevem zakotvenosti honorifikačního jména vně propriálně-pojmenovacího aktu je skutečnost, že honorifikační jména jsou nestabilní (časté přejmenovávání), neplní všechny onymické funkce a jsou komunikačně defektní.⁴⁸

Honorifikace se uplatňuje jak v americkém, tak v evropském modelu pojmenovávání městského prostoru. Americký model vznikl v 17./18. století a je inspirován urbanonymií města Philadelphie podle plánu Williama Penna, jenž kombinoval čísla a názvy stromů. Mezi nejtypičtější jména ulic patří: *Main*, *Park*, *Maple*, *Oak*, *3rd*, *2nd*, *Pine*, *4st*, *5th* a *1st Street*.⁵¹ I zde se však objevují honorifikační deantroponymická jména, *Washington* a *Lincoln*, dokonce urbanonymie města Chicago je určována honorifikačním motivem. Evropský model vznikl

⁴⁸ DAVID, Jaroslav, Michaela BOHÁČOVÁ a Milan HARVALÍK, ed. *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky: IV. česká onomastická konference : 15. – 17. září 2009, Ostrava : sborník příspěvků*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010.

z orientačních a charakterizačních jmen např. *Široká* (dle tvaru), *Pražská* (směru), *Dolní* (polohy) či *Česká* (obyvatelstva). Jen v některých případech byla ulice středověkého města pojmenována podle majitele domu nebo pozemku (*Kaprova*, *Junošova* – dnes *Melantrichova*).⁵² V moderní době od 19. století výrazně stoupl počet honorifikačních jmen v evropských městech, a tím se výrazně tyto dva modely od sebe odlišují.

Jak uvádí Jaroslav David ve svém příspěvku ve Sborníku *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky* na příkladu měst Polička, Havlíčkův Brod, Lovosice jako typicky středověkých měst, začíná honorifikace vstupovat do uličního názvosloví na počátku 19. století. Zatímco města *Kladno*, *Praha Libeň*, *Ostrava Vítkovice* měla venkovský ráz a status města získala na konci 19. století, v jejich názvosloví ulic byl honorifikační motiv dominantní od počátku vzniku. Jako extrém uvádí David města *Haviřov* a *Ostrava Poruba*, která byla výstavní skříní socialismu, kde honorifikace dosahovala v 50. letech 20. století dokonce 100 %, což bylo dáno ideologicko-reprezentativní funkcí obou měst, ale také tím, že vznikla na „zelené louce“ bez uplatnění původní toponymie.⁵³

Podle Jaroslava Davida je honorifikační motiv obsažen v české urbanonymii 44 %.³⁷ Dvě třetiny těchto názvů tvoří osobní jména, v nich jsou více než z poloviny zastoupena jména osobností politického a kulturního života 19. století, např. Karel Havlíček Borovský, Alois Jirásek, Božena Němcová, Bedřich Smetana. To jistě odráží dobu, kdy vznikala moderní urbanonymie v Čechách, ale také to odráží kulturní hodnoty konce 19. století, které byly výsledkem úspěšného národního obrození. Druhou skupinou osobností jsou představitelé české reformace, např. Jan Amos Komenský, Petr Chelčický, Jan Hus nebo Jan Žižka. Příkladem tematicky homogenního souboru uličních jmen podle představitelů reformace je pražský Žižkov, který v první polovině 70. let 19. století inicioval žižkovský starosta Karel Hartig, a dnes se rozrostl o ulice, jejichž pojmenování se váže ke starším českým dějinám. V této souvislosti je třeba říci, že urbanonymie města Tábor nevytvořila jednotný celek související s jejím husitským dědictvím. Do středověkého jádra města nepronikla žádná honorifikační toponyma (s výjimkou *Žižkova náměstí*) a ulice si ponechala svůj orientační a charakterizační původ. Zvláštností urbanonymie města je také to, že se zde vyskytuje velmi málo pojmenování motivovaných jmény husitských osobností, např. *Kánišova*, *Petra z Ústí* (pouze Tábor), *Bydlinského* (Tábor a Sezimovo Ústí).⁴⁹

⁴⁹ DAVID, Jaroslav, Michaela BOHÁČOVÁ a Milan HARVALÍK, ed. *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky: IV. česká onomastická konference : 15. – 17. září 2009, Ostrava : sborník příspěvků*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010.

Honorifikační motiv je součástí české urbanonymie od 19. století, a přestože si jsme vědomi jeho nedostatečnosti při pojmenování nových objektů, je součástí české urbanonymie stále, neboť podíl honorifikačních depersonálních jmen je stále vysoký. Výrazná je také značkovost urbanonym, která se projevuje v jejich složené deklinaci, např. *Smetanová*, *Herodová*, a v nepotřebě jejich odstraňování mimo centrum s výjimkou nejvýraznějších politicky příznakových pojmenování (nezměněná pojmenování ostravské městské části Zábřeh – jména hrdinů bitvy u Stalingradu, např. *Gurtjevova*, *Samoljovova*).³⁸

Historie města Vodňany

Založení města Vodňan není zcela objasněno. Poslední archeologické výzkumy prokázaly existenci první osady asi 1 km západně od farního kostela Narození Panny Marie. Tuto osadu považují archeologové za předchůdce města, mohla vzniknout ve 12.–13. století. S ohledem na přesnou lokaci ohrazeného města s pravidelným náměstím a z něho vycházejícími uličkami, které vytvářejí šachovnicový půdorys, se dá usuzovat, že město bylo založeno v době vlády Přemysla Otakara II. po vzoru Českých Budějovic, tedy nedlouho po roce 1265. Jedná se pravděpodobně o strategickou snahu krále obnovit svou moc v jižních Čechách ovládaných mocným rodem Vítkovců. Vodňany jsou logickým opěrným bodem krále na trase Zvíkov, Písek, Vodňany, České Budějovice, Zlatá Koruna.

Provizorní ohrazení města bylo vybudováno v době jeho vzniku, ale zděné hradby vznikly v první třetině 14. století. Původní hradby měly 14 věží, z nichž se dochovalo šest. Parkán měl obvykle šířku 5–6 metrů, ale v severozápadní části města chybí. Příkop měl průměrnou šířku 12 metrů. Do města vedly tři brány: severní *Písecká* v Komenského ulici (dříve Široká), jihovýchodní *Týnská* (Budějovická) v ulici A. Křížka a západní *Bavorovská* v Husově ulici. Později vznikla jižní Nová brána v ulici Československé lidové armády (Novobranská).

O existenci obce v roce 1317 se dozvídáme z darovací listiny pocházející z roku 1327, kdy Jan Lucemburský daroval zdejší faru premonstrátskému klášteru v hornorakouské Drkolné (Schlagl). Město Vodňany náleželo k hlubockému zboží a král téhož roku 1317 zastavil Hlubokou i Vodňany Vilémovi z Landštejna. Protože král roku 1327 osvobodil Písecké od placení cla ve Volyni, Strakonících, Netolicích, Vodňanech, Týně, Milevsku, Březnici, Miroticích, začalo město Vodňany hospodářsky strádat. Obyvatelstvo města bylo převážně německé národnosti. Vzhledem k tomu, že Vodňany přišly o řadu privilegií, Jan Lucemburský potvrdil dřívější práva i privilegia a udělil nová. Ustanovil město jako strategickou křižovátku obchodních cest mezi Českými Budějovicemi a Pískem, Prachaticemi a Týnem, Chvalšínami a Prahou (Kutnou Horou).

Brzy po roce 1337 byly Vodňany povýšeny z města podřízeného píseckému purkrabímu na královské město pod správou pražského podkomořího. Dokument sepsaný králem Karlem IV. Majestas Carolina mezi lety 1348–65 uvádí město mezi zastavitelnými královskými městy. Postavení Vodňan mezi ostatními královskými městy nebylo nijak významné, patřily mezi nejmenší a nejméně majetná města. Mezi udělená práva patřilo právo mřlové, právo omezeného stíhání dlužníků, právo svobody závěti, svobodného rybolovu a

město vlastnilo 50 lánů. Roku 1352 povolil král Karel IV. obyvatelům Vodňan vystavět ve městě kupecký dům (Kaufhaus) a získané úroky použít na rozvoj města. Roku 1372 mohli Vodňanští svobodně nakládat s majetkem města a roku 1400 obdržely Vodňany od Václava IV. právo poprav. Městu však ublížilo povstání panstva proti králi Václavu IV. a roku 1394 město získal Jindřich z Rožmberka, jemuž muselo město slíbit věrnost. Roku 1400 již byly Vodňany opět pod správou krále, ale roku 1407 město dobyl Erhart z Kunštátu a na Bechyni. V této době mělo město již český charakter, převažovala česká jména obyvatel a uvnitř hradeb stálo asi 160 domů. Na počátku 15. století nalézáme také první zmínku o dostavbě Kostela Narození Panny Marie nacházející se v severozápadním koutě náměstí. Pravděpodobně zde existoval kostel již dříve, neboť lokátor při zakládání města počítal s opěrným bodem presbytáře, jež umístil do rohu náměstí. Mistr Jaklík a jeho syn dokončili dostavbu po husitských válkách roku 1435. Kostel je asymetrický a problematická severní loď byla dostavována kolem let 1580–85 českobudějovickým architektem Vincenzem Vogarellim. Roku 1407 vyřešil Václav IV. dlouholetý spor mezi Píseckými a Vodňanskými, který se týkal výběru cla při cestách do Prahy, Budějovic, Prachatic a Písku, tak, aby obchodníci museli projet městem a město mohlo vybírat clo. To pomohlo rozvoji obchodu a rozkvětu města. Od počátku 15. století již vznikala za hradbami předměstí se zemědělskými dvorci měšťanů.

Začátek 15. století však nebyl vůbec v dějinách města klidný, ba naopak. Roku 1419 a 1420 dobyl město Oldřich z Rožmberka, pobořil hradby a vynutil si na městu slib poddanství. Následně bylo město dobyt vojskem Jana Žižky a do roku 1422 zřízena komuna po vzoru Tábora a Písku. Roku 1437 se Vodňany poddaly králi Zikmundu Lucemburskému a on potvrdil jejich dřívější práva a privilegia, tím se do jisté míry stabilizovaly poměry. Přesto jsou během 15. století zaznamenány v hojné míře požáry a devastace obydlí (1443, 1450) jak samotných Vodňan, tak i předměstí (1468), jež se v tomto období rozrůstala. 40.-60. léta byla ve znamení válek s Rožmberky, což sebou neslo také rozvoj řemesel souvisejících s válčením (kovářství, mečířství, zvonařství, puškařství).

Roku 1447 římský král Fridrich III. uzavřel s městem Tábor, Písek a Vodňany mír, slíbil, že město nebudou ohrožovat vojska z Rakous a zaručil vodňanským kupcům svobodný obchod v rakouské zemi. Ladislav Pohrobek taktéž roku 1445 opětovně stvrzuje platnost všech práv vydaných Zikmundem Lucemburským. Jiří z Poděbrad roku 1460 přičleňuje **farářskou ulici** (považovanou za první komunikaci se zástavbou před vystavěním pravidelného náměstí a sítě ulic) k městu a plat z ní má být nyní odváděn do královské komory. Roku 1472 Vladislav II. Jagellonský opět potvrzuje všechna práva, přidává pro konšely právo podací k farnímu

kostelu Panny Marie a roku 1479 právo pořádat osmidenní výroční trh po neděli Judica (pátá postní neděle).

Budování rybníční sítě započalo v nivě řeky *Blanice* počátkem 15. století. Pro město mělo budování rybníků v první řadě meliorační význam a teprve druhořadým významem byl chov ryb. Rybníční síť se nachází severně a západně od města, na jejím budování se podílelo město i měšťané. Od roku 1494 se datuje existence městského rybníčního hospodářství, město koupilo velký rybník zdejšího měšťana Ezechiela Příbrama, a v 1. polovině 16. století rozšířilo své rybníční majetky o další rybníky patřící měšťanům Vodňan (Bohuslav Ondřejův). V roce 1525–28 město budovalo rybník *Dřemliny* východně od města a *Dřemlinskou stoku* dlouhou 7,3 km, vedoucí z *Blanice* kolem severních hradeb města a ústící do rybníka *Dřemliny*. Ryby se vyvážely hlavně do Českého Krumlova a rakouských měst Vídeň, Linz, Salzburg. V polovině 17. století vlastnilo město již 17 rybníků.

Následně až do počátku 17. století bylo město Vodňany svobodné královské město a jednotliví králové střídající se na českém trůnu jen upravovali práva a privilegia. Za vlády Ferdinanda I. došlo k navrácení některých konfiskovaných privilegií, město přešlo pod správu královského rychtáře, roku 1547 Ferdinand I. udělil městu milost za účast v odboji, vrátil dříve odebrané zádušní platy ke kostelům a špitálu. Roku 1570 král Maxmilián II. povolil zvýšit mýtné a clo, které mělo být využito na zlepšení cest v okolí města. Král Rudolf II. a Matyáš II. pouze potvrzují předešlá práva. Jádra a dispozice obytných měšťanských domů dokládají, že město zaznamenalo v 16. století rozkvět, přestože počet obydlených domů klesá. Možná i proto na přelomu 16. a 17. století do města přichází větší počet obyvatel německé národnosti.

Vypuknuvší třicetiletá válka roku 1620 přinesla městu porobení. Vodňany se odmítly vzdát císařskému vojsku, samo město zapálilo své předměstí, ale nezabránilo tím svému dobytí. Městu jsou odebrána všechna práva a privilegia, roku 1623, je zastaveno donu Baltazaru de Marradas a podřízeno panství Hluboká nad Vltavou. Baltazar Marradas byl mecenášem barokního umění a daroval do děkanského kostela votivní obraz Panny Marie Montserratské s vyobrazením dvou klečících rytířů (sebe a svého bratra), který je umístěný ve vodňanském muzeu. V rukou rodu Marradasů ze Salentu zůstávají Vodňany do roku 1661. Tehdy přecházejí do majetku Schwarzenbergů. Prosperita města byla v letech po třicetileté válce značně podlomena, město upadalo do područí vrchnosti, vyliďňovalo se. Také stav hradeb v 16. a 17. století byl velmi neuspokojivý, proto v roce 1678 správa panství pohrozila opravou hradeb na náklady města. Městské brány byly strženy a vystavěny znovu, ale požár města v roce 1722 zničil i je, přesto byly znovu obnoveny.

Zlepšení hospodářské situace přináší rok 1710, město je propuštěno ze zástavy za cenu dlouhodobého zadlužení a nabylo všech práv královského města. Následující panovníci na českém trůnu vždy potvrzovali již nabyté výsady královského města: roku 1732 král Karel VI., roku 1748 Marie Tereze, roku 1786 Josef II., roku 1793 František II., roku 1840 Ferdinand I., jenž povolil konání 5. výročního trhu. Přesto největší pohromou pro město byl v roce 1722 požár, který zničil valnou část středověké zástavby a renesančních domů (142). Měšťané neměli v tomto období dostatek financí na rekonstrukci obydlí v náročném barokním slohu a ještě celé jedno desetiletí neměli odpovídající životní podmínky. Počet domů ve městě narostl ve 3. čtvrtině 18. století na 296 díky předměstské zástavbě, ale pak dále stagnoval. Ve 2. pol. 18. století zaznamenalo rybníkářství opětovný hospodářský boom, město vlastnilo až 44 rybníků.

Roku 1837 byly strženy *Týnská* a *Bavorovská brána*, obec nabídla vnitřní a střední hradby k užívání majitelům sousedních domů a do hradeb byly prolomeny další čtyři vjezdy. Někdy v této době je zbourána i *Písecká brána*. Zbytek hradebního okruhu byl zachován. Počátkem 19. století započala velká architektonická přestavba náměstí, dochované středověké podloubí některých domů bylo zastavěno, renesanční ráz měšťanských domů je překryt klasicistními úpravami, kostel Narození Panny Marie prošel novogotickou přestavbou podle návrhu Josefa Mockera a na místě posledního barokního domu s podloubím (hostinec *U Dunovských* – severozápadní roh náměstí) je postavena dominantní budova spořitelny. Roku 1864 je vystavěna v novogotickém stylu také radnice na východní straně náměstí, kde dříve stála kasárna, a za ní zřízen městský pivovar. V této východní části města dala vrchnost postavit v roce 1689 velký dům pro židovské rodiny a v dalších letech zde vznikla první i druhá synagoga (1744, 1852) a židovská škola. Židé se začali do města stěhovat od roku 1500 a největší počet osob židovské národnosti byl zaznamenán v roce 1880, a to 256 osob.

V roce 1846 žilo ve Vodňanech podle katastrálních dokladů 3001 obyvatel v 707 domácnostech. Z nich se živilo 316 zemědělskou činností a 225 řemeslnickou činností, 129 domácností bylo zemědělsko – řemeslnických. Je tedy vidět převládající zemědělský charakter místa a jeho okolí. Změna přichází na konci 19. století, přesněji roku 1893, kdy je do města přivedena železniční trať vedoucí jižně od tehdejšího jižního předměstí. Přináší tím větší možnosti hospodářského rozvoje Vodňan. David Ehrlich zakládá ve městě továrnu na výrobu pleteného zboží, roku 1918 ji prodává Gustavu Gansovi, ten zde výrobu drží do roku 1926, pak výrobu ruší, ale spolu s Josefem Jungmeisterem zakládá firmu Blanice na pletené zboží v *Čičenické ulici*, která se později specializuje na výrobu prádla. Ve 20 a 30. letech 20. století vznikly ještě další dvě továrny na pletené zboží Rudolfa Lederera (naproti nádraží), ty mohou

již využít k transportu zboží železnici. Místo čalounické firmy na *Budějovické ulici* zakládá Bohuš Skalický továrnu na výrobu plechového a hliníkového zboží, např. ledniček, dále ve městě existuje výroba řetězů, slévárna, lihovary, 7 mlýnů, cihelna, parní pila.

Rybníkářská tradice na počátku 19. století upadala, k její postupné obnově dochází od roku 1886, kdy se rekonstruoval rybník *Dřemliny*. Od roku 1953 ve městě sídlí Výzkumný ústav rybářství a hydrobiologie. V 60. letech 20. století byly zřízeny dva rybníky *Velký Ústavní* a *Malý Ústavní* a vykopána obtoková stoka. Rovněž byly ve městě zrušeny dva malé rybníky – *Pastuška* a *Škorna*.

Rozvoj města výstavbou rodinných domů započal na začátku 20. století, nejprve vznikaly rodinné domy západně od města v okolí bavorovské silnice, následně se započalo s výstavbou za železniční tratí. Rodinné domy se stavěly podél silnice na Stožice a podél silnice na Chelčice. Zde vznikla jedna nová čtvrť rodinné zástavby v západní oblasti a druhá kolem *Radomilické ulice* a *Českobudějovické ulice* ve východní části. V letech 1923–25 byla postavena budova Husova sboru v blízkosti nádraží a v téže době školní komplex Střední školy rybářské Vodňany severně od města. Ve 2. polovině 20. století město zaznamenalo mírnější růst, rozrostla se západní čtvrť rodinných domů a oblast za tratí, kde vznikla dvě malá sídliště – *Škorna* a ulice *Výstavní*. Na konci 70. let 20. století vznikla sídlištní zástavba ve *Smetanově ulici* jihozápadním směrem spolu se školním areálem ZŠ v *Bavorovské ulici*. Průmyslové závody se dnes soustřeďují v jihozápadní a východní části města, některým pomohla nová komunikace Písek – České Budějovice odvádějící tranzitní dopravu mimo zastavěnou část města. Posledním velkým zásahem do původního středověkého charakteru města bylo zboření bloku domů při severní straně *Pivovarské ulice*, jedná se o výchozí ulici z náměstí (původně směřující k *Písecké bráně*), kde vyrostly nové obytné domy *Centrum*. Právě v této oblasti byl proveden roku 2010 archeologický výzkum, který potvrdil založení města v době vlády Přemysla Otakara II.

Metodologie

Ve výzkumné části jsem využila metodu analytickou, syntetickou a také statistickou. Vycházela jsem z metodologie propracované v české onomastice V. Šmilauerem, R. Šrámkem, J. Pleskalovou, J. Davidem a jinými onomastiky. Datové podklady jsem excerpovala z poskytnutých materiálů Městského muzea a galerie ve Vodňanech, Městského úřadu Vodňany a katastrálního úřadu ve Strakoniciích. Materiál obsahoval mapy, polní náčrtky, obecní kroniky a periodika.

K dispozici jsem měla mapové materiály z webové stránky Vademecum Ústředního archivu zeměměřičství a katastru. Dále jsem pracovala s geoportálem GEPRO a archivem Zeměměřičského úřadu. Další mapy mi byly poskytnuty na Městském úřadě ve Vodňanech, Městském muzeu a galerii ve Vodňanech a na Katastrálním úřadě ve Strakoniciích. Co se týká písemných historických pramenů, vycházela jsem především z *Dějin bývalého královského města Vodňan* od Václava Mosteckého, z obecní kroniky *Letopisy Vodňan* a čerpala jsem také z knihy *Soumrak a Svítání* vodňanského faráře Floriána Fencla.

Nejprve jsem rozdělila uliční názvosloví podle četnosti změn (ulice, které název nezměnily, ulice, které byly přejmenovány jednou a ulice, které byly přejmenovány vícekrát) a dále jsem názvy ulic roztrídila dle dvou klasifikací. První klasifikace je podle Jaroslava Davida⁵⁰, kterou jsem si však musela upravit, abychom mohli vytvořit přesnější a přehlednější kategorie dle potřeb města Vodňany. Pracovala jsem s kategoriemi: podle polohy, podle směru ulice, podle charakteru ulice, podle řemesla / činnosti, podle národnosti obyvatel, podle významnějších objektů, podle funkce a obecného označení, ulice s honorifikačním motivem, ulice z pomístních jmen a podle vzhledu / charakteristických znaků či významných objektů. Druhou klasifikaci jsem si vypůjčila z diplomové práce Terezy Nýdlové *Urbanonyma v Českých Budějovicích*⁵¹, kde jména ulic dělila na honorifikační urbanonyma, detoponymická urbanonyma a deapelativní urbanonyma. Urbanonyma s honorifikačním motivem jsem dále dělila na urbanonyma deantroponymická (podle osobností známých z literárního a kulturního života, osobností ze starší historie, osobností z politiky a vědy, osobností spojených s městem Vodňany) a dechrématonymická (podle historických událostí, abstraktních pojmů spjatých s historickou událostí, instituce či organizace). Detoponymická urbanonyma jsem rozdělila na urbanonyma motivovaná směrem, kterým leží město či vesnice, a urbanonyma vzniklá z původního pomístního jména, na němž byla ulice vybudována (podle polohy odpovídající na

⁵⁰ DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 47.

⁵¹ NÝDLOVÁ, Tereza. *Urbanonyma v Českých Budějovicích*. České Budějovice, 2012.

otázku „kam“ a odpovídající na otázku „kde“). Deapelativní urbanonyma měla podtyp urbanonyma pojmenovaná na základě vztahového modelu „jaká“ a spadaly sem názvy podle vzhledu a charakteru ulice, podle polohy či směru, podle funkce a obecného označení, podle objektu, k němuž, nebo kolem kterého ulice vedla, podle profese, která se tam vykonávala a podle převažující národnosti. Pro zpřehlednění informací jsem využila grafické znázornění pomocí tabulek a grafů.

Výzkumná část

V této části své práce bych chtěla z dostupných materiálů zmapovat změny v uličním názvosloví ve Vodňanech a tím popsat a zhodnotit jeho urbanonymii. Uliční názvy dělím nejprve podle četnosti změn v jejich názvech a následně ulice klasifikuji z hlediska jejich motivace a slovtvorné struktury. Pozornost zaměřím na proměny honorifikačních motivů v různých historických obdobích. Výzkum zřehledňuji grafy a statistickými údaji. V závěru práce přikládám abecední rejstřík všech jmen. Cílem výzkumu je vytvořit komplexní obraz vývoje uličních názvů a jejich typologie.

1. Třídění podle četnosti změn v názvech ulic

V této části urbanonyma roztrídím nejprve podle změn, kterými názvy některých ulic prošly. Nejprve uvádím uliční názvy, které zůstaly od svého pojmenování beze změn. K takové skupině patří ve Vodňanech 50 ulic. Ve druhé skupině jsou ulice přejmenované jen jednou, je jich celkem 29. Třetí skupinu tvoří 9 ulic, které byly přejmenovány vícekrát. Z hlediska četnosti změn v uličních názvech se názvosloví urbanonym ve Vodňanech jeví jako spíše stabilní.

1.1 Ulice, které název nezměnily:

Alfonse Šťastného

Alfons Šťastný byl významným sedlákem, politikem, publicistou a prvním představitelem agrárního hnutí v Čechách v poslední třetině 19. století. Tato ulice nespadá do dříve hradbami střeženého centra. Je spojena s výstavbou ulice *Výstavní*, kterou spojuje s ulicí *Nádražní*, takže se řadí mezi mladší uliční názvy.

Barvířská

V dnešní době tato ulice vede z ulice *Tylovy* k mostu přes *Blanický náhon* na *Komenského* ulici. Název nese po barvířích a jirchářích, kteří zde žili. Tato ulice patří do historické části města a její název zůstal od 19. století nezměněn.

Bavorovská

Jak název napovídá, vede tato ulice směrem západním na *Bavorov*. Dříve směřovala přímo z *náměstí Svobody* k *Bavorovské bráně*, jelikož tam zástavba města končila. Na místě dnešní

Bavorovské se nacházela silnice od *Bavorova*. S rozrůstáním města byla tato ulice směřující z města k *Bavorovu* přesunuta dál k okraji města. Dnes vede od křižovatky ulic *Husovy* a *Palackého* ven z města.

Bend'ák

Ulice vedoucí z *náměstí 5. května* severozápadním směrem k soustavě rybníků má nejasný původ svého názvu. Ve Vodňanech je doloženo několik rodin s příjmením Benda, je tedy možné, že v této oblasti kdysi něco vlastnili a začalo se této ulici říkat *Bend'ák*.

Budějovická

V současné době začíná *Budějovická ulice* u vlakového přejezdu vedle *Nádražní ulice* a pokračuje ven z města jižním směrem na *České Budějovice*. Avšak dříve tento název nesla ulice vedoucí z náměstí *Svobody* na *Žižkovo náměstí* a ulice vedoucí z tohoto náměstí k železničnímu přejezdu (ulice *Augustina Křížka* a *Kodádkova*), poněvadž to byly poslední ulice ve městě, které byly ve směru na *České Budějovice*. Ještě v roce 1923 to byla pouze silnice k *Újezdu*.

Čelakovského

Jedná se o ulici spojující *Radomilickou* a *Sovovu*. Patří do novější zástavby města ve směru k Radomilicím. Nese jméno po českém básníku národního obrození Františku Ladislavu Čelakovském (1799–1852) a první zmínky o ní lze najít v 50. letech 20. století.

Čičenická

Ulice vychází z města na východ k vesnici Čičenice, bývala hlavní cestou k Týnu nad Vltavou. S rozpínáním města se začala považovat za ulici a nese název podle svého směru.

Dr. Hajného

Ulice vede ze *Žižkova náměstí* směrem na *Čičenice*, kde plynule navazuje na ulici *Čičenickou*. Dostala jméno po Františku Hajném, synovi vodňanského listonoše a studentovi veterinární vysoké školy v Brně. Dr. Hajný (1917–1940) byl předsedou vodňanského spolku studujících *Kampanus*.⁵² Byl zatčen 17. listopadu 1939 v Sušilových kolejích, zahynul v koncentračním

⁵²*Zpravodaj města Vodňany* [online]. 2014, 2014(1) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438099

táboře Oranienburg. Honorifikační název byl ulici udělen na jeho počest in memoriam po druhé světové válce.

Družstevní

Družstevní je rovnoběžná s ulicí *Novou* v nové zástavbě směrem na Chelčice. Navazuje na ulici *Nerudovu* a svým zúžením ústí do ulice *Chelčické*. Její výstavba byla započata v 70. letech 20. století a název byl pravděpodobně odvozen od toho, že ulici řadových domů nechalo vystavět bytové družstvo.

Elektrárenská

Ulice klikatící se z *Kampanovy ulice* kolem *Zeyerových sadů* a ústící téměř až na *Žižkovo náměstí* sice nepatří do historického centra města obehnaného hradbami, ale i přesto patří k těm starším. „V roce 1904 byla ve Vodňanech uvedena do provozu městská elektrárna, která zásobovala město nejen potřebnou elektřinou, ale také dala název ulici, ve které byla vybudována.”⁵³ V dnešní době je důležitým dopravním uzlem, protože je zde umístěno autobusové nádraží.

Fučíkova

Ulice patří do nové zástavby, která vznikla na jihovýchodním okraji města směrem k Radomilicím. Již od roku 1946 nese honorifikační název po Juliu Fučíkovi (1903–1943), českém komunistickém novináři, popraveném za účast v protinacistickém odboji. *Fučíkova* spojuje ulice *Radomilickou* a *Sovovu*.

Fügnerova

Ulice spojující *Tyršovu* s ulicí *Rechle* dostala jméno po Jindřichu Fügnerovi, českém tělocvikáři a jednom ze zakladatelů spolku *Sokol*. Patří do nové zástavby města, která začala vznikat na přelomu 70. a 80. let 20. století.

Havlíčkova

Havlíčkova spojuje *Stožickou* s *Nerudovou*. Jméno honorifikuje českého novináře a spisovatele Karla Havlíčka Borovského. Její jméno evidujeme již od roku 1946 a nebylo nikdy změněno.

⁵³Zpravodaj města Vodňany [online]. 2015, 2015(4) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438246

Holečkova

Začíná na křižovatce u *Zeyerových sadů*, kde plynule navazuje na ulici *Heritesovu*, a končí u železničního přejezdu, kde se štěpí na ulice *Stožickou*, *Chelčickou* a *Nádražní*. Ulice dříve sloužila jako cesta od *Stožic a Chelčic do Vodňan* a následně nesla označení *Holečkovo předměstí*, protože tato část města ještě nebyla zcela zastavěna a obydlena. Tak tomu bylo až do poloviny 20. století, teprve z polních náčrtů z 50. let můžeme pozorovat, že se předměstí změnilo v samostatnou ulici. Josef Holeček (1853–1929) se narodil ve Stožicích, byl představitelem ruralismu a venkovské prózy se zaměřením na oblast jižních Čech.

Chaty

Oblast *Chaty* se nachází za mlýnem *Mosteckých* a táhne se po směru toku řeky *Blanice* a podél rybníku *Velká Okrouhlice*. Její název byl odvozen od chatové oblasti, která zde začala vznikat po 1. světové válce.

Chmelenského

Ulice nesoucí jméno podle českého básníka Josefa Krasoslava Chmelenského spojuje ulice *Sovovu* a *Radomilickou*. Její název se na mapách objevuje od 50. let 20. století.

Kampanova

Tato ulice je spojena s vybudováním železnice v roce 1893. Spojuje ulici *Elektrářenskou* a *Kodádkovu*. Lze se z ní dostat do nynějšího *parku Jana Pavla II.*, který dříve býval hřbitovem a přiléhá ke kostelu *Svatého Jana Křtitele*. Byla pojmenována po vodňanském rodákovi Mistru Janu Kampanovi (1572–1622), který se proslavil svými básněmi v období humanismu. V průběhu let prošel název různými fonetickými alternativami – *Kampanova*, *Kampánova*.

Lesní

Patří do nové zástavby města. Je ulicí slepou, která se odštěpila od ulice *Fügnerovy*. Její název byl pravděpodobně odvozen od bytového domu, který Lesy České republiky postavily pro své zaměstnance.

Mánesova

Mánesova patří k mladším uličním názvům ve Vodňanech. Její název se poprvé objevuje na mapě z 80. let 20. století a je odvozen od jména českého malíře Josefa Mánese. Spojuje ulici *Bavorovskou* s ulicí *Šumavskou*.

Nádražní

Ulice vede z Budějovické kolem železniční trati ke křižovatce ulice *Holečkovy*, *Stožické* a *Chelčické*. Její vznik je úzce spjat s vybudováním železnice a následným rozšiřováním města směrem k Budějovicům. První zmínku o ní najdeme na mapě z roku 1926 a od té doby nebylo její jméno změněno.

Nad Velkou podvinicí

Tato ulice se nachází severně od rybníku *Velká Podvinice* a ze západní strany se napojuje na ulici *Zátiší*.

Na Žabce

Název *Na Žabce* je odvozen od pomístního názvu území nacházejícího se pod hrází zaniklého rybníka *Škorna*. Voda tudy tekla do dnes již zaniklého rybníka *Pastuška* u *Zeyerových sadů*. Pravděpodobně liknavostí úřadu se dnes jedná o několik na sebe nenavazujících ulic.

Nerudova

Nerudova nesoucí jméno po českém básníku a prozaikovi Janu Nerudovi je známa již od dob druhé světové války. Oblast se začala výrazněji rozšiřovat za komunismu. Dnes spojuje *Chelčickou* s *Družstevní*.

Nová

Tato ulice vskutku patří do novější zástavby města. Oblast města směrem na Chelčice se začala rozšiřovat v 70. a 80. letech minulého století. V té době nově vystavěná ulice dodnes spojuje *Chelčickou* a *Nerudovu*.

Parkánská

Jméno ulice dostala podle parkánu, na jehož území byla vybudována. Spojuje ulici *Komenského* s *Píseckou*. Je známa již od 19. století a její název nebyl změněn.

Petra Bezruč

Ulice *Petra Bezruč* je spojnicí mezi ulicemi *Radomilickou* a *Sovovou*. Byla vybudována po druhé světové válce a jméno dostala po slezském básníkovi.

Petra Chelčického

Ulice *Petra Chelčického* vede z *Bavorovské* ke *Smetanově* a křížuje ulici *Míru*. Petr Chelčický byl středověký teolog a myslitel, který se narodil ve tři kilometry vzdálené obci Chelčice. Jeho ulice je ve Vodňanech známa již od roku 1923.

Radomilická

Dříve bývala pouhou silnicí k vesnici Radomilice. Odklání se z ulice Budějovické na jihovýchod. Tím, jak se Vodňany rozšiřovaly vznikla ze silnice ulice *Radomilická*.

Samoty

Ulice *Samoty* začíná v místě, kde se rozdvouje *Staropoštovská*. *Samoty* vedou severovýchodním směrem podél řeky *Blanice*.

Severní

Severní ulice se nachází v západní části Vodňan a vede severním směrem z *Bavorovské* k *Šumavské* ulici. Je ulicí mladou, jelikož byla vystavěna v 70. letech 20. století.

Sídliště Škorna

Toto sídliště bylo postaveno ve druhé polovině 80. let 20. století. Jméno nese po přilehlém bývalém rybníku *Škorna*, pojmenovaném po svém zakladateli, vodňanském občanovi, Janu Škorně, který žil v 16. století.

Sovova

Ulice *Sovova* se táhne podél železniční trati směrem na východ a jihovýchod. Napojují se na ni ulice *Fučíkova*, *Čelakovského*, *Petra Bezruče* a *Chmelenského*. Začala vznikat po druhé světové válce a svůj název, který nebyl dodnes změněn, dostala po českém básníku a prvním řediteli Městské knihovny v Praze Antonínu Sovovi, který maturoval na gymnáziu v Písku.

Staromostecká

Staromostecká vznikla splynutím ulic *U Starých stodol* a *Zahradní*. Vede severně ke starému mostu přes řeku Blanici a v zatáčce u mlýnu Mosteckých se mění v ulici *U Mosteckých*.

Stožická

Začíná na křižovatce ulic *Holečkovy*, *Nádražní* a *Chelčické* a vede ven z města směrem k vesnici Stožice. Vznikla rozšiřováním města, kdy na přelomu 20. a 30. let 20. století začala výstavba rodinných domů v takzvané Republice za tratí, která zahrnovala veškerou novou zástavbu vzniklou jižně od železniční tratě. Do mapových materiálů byla zakreslena poprvé v 50. letech 20. století.

Suchomelka

Suchomelka je odštěpené rameno ulice *Rechle* a směřuje na sever k řece *Blanici*. Její název vznikl derivací pomocí toponymu *-ka* od jména *mlýnu Suchomelů*⁵⁴, kterému se říkalo *Bílý* nebo *Suchomel* a stával v této oblasti. Bohužel jej však na počátku 20. století zničila povodeň.⁵⁵

Štítného

Ulice se jmenuje po českém šlechtici, spisovateli, překladateli a kazateli ze 14. století, Tomáši Štítném ze Štítného (kolem 1333–1401–1409). Nachází se v zástavbě nových domů na okraji Vodňan. Spojuje ulici *Stožickou* a *Chelčickou*.

Šumavská

Šumavská ulice byla poprvé zaznamenána na mapě v roce 1926. Její jméno je pravděpodobně odvozeno od západního směru, kterým směřuje na Šumavu. Spojuje ulice *Waldhauserovu* a *Severní*.

U Jatek

Budova jatek se od středověku nachází mezi rybníky *Malá Podvinice* a *Velká Outrata*, protože spotřebují velké množství vody. Tato ulice se tedy táhne od křižovatky s *Tyršovou* ulicí kolem těchto rybníků. Vzhledem k nízké obydlivosti (nachází se zde pouze jatka a chatová oblast) začala být chápána jako ulice až v posledních desetiletích.

⁵⁴ Pojmenování *Suchomel* je apelativního původu, význam slova se vykládá jako 'mlynář na malém n. suchém potoce', nebo jako 'mlynář na větrném mlýně'; další pojmenování jsou smetiprach, drncálník, potočník (srov. Příruční slovník jazyka českého (dále jen PSJČ) a Kartotéka NLA).

⁵⁵ PIXOVÁ, Jaroslava. *Na břehu Blanice – Vodňansko*. 2., dopl. vyd. Putim: Blanice, 2014.

U Mosteckých

Tato ulice je zajímavá svou polohou, patří jí totiž pouze část cesty vedoucí kolem mlýnu Mosteckých. Začíná u počátku zatáčky u mlýna a vede dál na sever ke *Starému mostu* a k rybníkům. Jméno bylo odvozeno od příjmení majitelů mlýna.

U Vojtěcha

Ulice *U Vojtěcha* se nachází mimo město severně od rybníku Velká Outrata, vede z ulice *Zátiší* k městskému hřbitovu *svatého Vojtěcha*. V obou jménech figuruje svatý Vojtěch, kterému je zasvěcena přilehlá barokní kaple postavená roku 1730.

Ve Stodolách

Ve Stodolách je spojnice mezi ulicemi *Budějovickou* a *Alfonse Šťastného*. Svě jméno dostala po stodolách, které zde stávaly. První zmínky o tomto názvu nalezneme v 50. letech 20. století.

V Líse

Ulice patří mezi jednu z nejkratších ulic ve Vodňanech a je ulicí slepou. Většina domů pochází z první poloviny 19. století. Její název vznikl podle pojmenování části plotu spleteného z větví a proutí, tj. lísy, upravené pro průchod lidí, ale zabraňující přelézání dobytka. (PSJČ a ESJČ, s. 335) Název, který nebyl nikdy změněn, poprvé uvádí kronikář Haršal Mostecký ve svých *Letopisech* zachycujících podobu města v roce 1923.

V Můstkách

Ulice nacházející se za hranicemi Vodňan, která vede z *Bavorovské* severozápadně k *Novému rybníku*, má nejasný původ svého jména. V této oblasti se našly nejstarší doklady o osadě, která dala později název celému městu. Je tedy možné, že byl název odvozen od můstků sloužících k překonání velkého množství vody z rybníků i podmáčených zalesněných oblastí, které se zde nachází ještě dnes.

Waldhauserova

Patří k mladším ulicím ve Vodňanech. Jméno bylo vybráno po vodňanském rodákovi, malíři a ilustrátorovi Antonínu Waldhauserovi (1835–1913) a spojuje ulici *Šumavskou* s *Bavorovskou*.

Zahradní

Tato spojnice propojuje ulice *Staropoštovskou* a *U Starých stodol*. V dřívějších dobách tudy vedla cesta k Mosteckých mlýnu. V materiálech se název Zahradní objevuje až v roce 1946. Název byl odvozen od přilehlých městských zahrad.

Za Kapličkou

Za Kapličkou je velmi mladou ulicí ústící z ulice *Dr. Hajného* do nové zástavby města. Její název byl zastupitelstvem schválen 10. září 2007 a vztahuje se ke kapličce *U Čtrnácti svatých pomocníků*, postavené v roce 1748 na památku účastníků války o dědictví rakouské.⁵⁶ Dnes se nachází hned na začátku ulice, ačkoliv v průběhu let změnila třikrát svou lokaci.

Zámecká

Spojuje ulici *Tylovu* a *Staropoštovskou*, v níž se nachází „zámeček“, podle něhož má ulice svůj název. Tento takzvaný zámeček je historickou budovou a není zcela vyloučeno, že na těchto pozemcích mohla ve středověku stávat tvrz. Dříve se zde nacházela pošta nebo letní kino. Svě jméno si ulice zachovala od 19. století.

Zátiší

Ulice, v jejímž rejstříku budov je pouze *Střední rybářská škola a Vyšší odborná škola vodního hospodářství a ekologie* a *Fakulta rybářství a ochrany vod Jihočeské univerzity*, se nachází za hranicemi města. Začíná na severní straně mezi rybníky *Malá* a *Velká Podvinice* a vede k západu směrem k městskému hřbitovu. Kopec, pod kterým se ulice nachází, býval intenzivně spravován okrašlovacím spolkem a je tedy možné, že název byl odvozen od snahy vytvořit příjemné místo k relaxaci.

Zeyerovy sady

Zeyerovy sady jsou úzce spjaty s ulicí Zeyerovou. Táhnou se po jižní straně od křižovatky „Na Sadech“, která je rozcestníkem ulic *Holečkovy*, *Palackého*, *Heritesovy* a *Zeyerovy*, k *Městskému kulturnímu středisku Vodňany*. Severní stranou kolem hradeb se táhne již zmíněná ulice *Zeyerova*. Obě ulice dostaly své jméno po členu Vodňanského literárního trojlístku Juliu Zeyerovi, který v této ulici žil.

⁵⁶ *Zpravodaj města Vodňany* [online]. 2013, 2013(5) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438112

Žižkovo náměstí

Od 14. století zde stojí budova špitálu, ke kterému byl později přistavěn kostel *svatého Jana Křtitele*. Býval špitální či hřbitovní, jelikož hned za ním se nalézal hřbitov (dnes *Park Jana Pavla II.*). V 19. století náleželo toto náměstí, ležící východně od náměstí Svobody, k *Budějovickému předměstí*. Na mapě z roku 1926 již můžeme nalézt název *Žižkovo náměstí* podle středověkého vojevůdce Jana Žižky z Trocnova (kolem 1360–1424), jehož do dneška připomíná socha navržená sochařem Josefem Kvasničkou (1868–1932)⁵⁷. V současnosti z náměstí vedou ulice *Dr. Hajného, Staropoštovská, Tylova, Augustina Křížka, Zeyerova* a *Kodádkova*.

⁵⁷*Zpravodaj města Vodňany* [online]. 2018, **2018**(2) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=444500

1.2 Ulice, které byly přejmenovány jednou: (29 ulic)

Alešova

Ulice vedoucí z *Kalinova náměstí* na *Husovu* ulici patří k nejstarším ulicím ve Vodňanech a nese jméno českého malíře Mikoláše Alše (1852–1913), podle jehož návrhů byl vyzdoben interiér a renesanční štíty kostela Narození Panny Marie. V 19. století se vzhledem k přilehlému kostelu s farou nazývala *farní*, *farskou* či *děkanskou* ulicí. V roce 1919 byla přejmenována na ulici *Alšovu*.

Heydukova

Je spojnicí ulic *Alšova* a *Písecká* a vede kolem kostela, z čehož vyplývá, že je ulicí velmi starou. Prošla si několika změnami spjatými převážně se svou lokací vedle kostela. V 19. století byla například nazývána ulicí *Kostelní* či *místo kostelní*. Dne 3. února 1919 obecní rada rozhodla, že se ulice přejmenuje na *Heydukovu* podle píseckého básníka Adolfa Heyduka (1835–1923), který se přátelil s *Vodňanským literárním trojlístkem* – Františkem Heritesem, Juliem Zeyerem a Otokarem Mokřým. Jeho písemné poděkování za projevenou poctu je k nalezení v *Pamětní knize 1914–1919*.⁵⁸

Heritesova

Jméno vodňanského rodáka dostala ulice vedoucí od *Husovy* ulice k hradbám, za nimiž ústí do křižovatky s ulicemi *Zeyerova*, *Palackého* a *Holečkova*. Původní jméno bylo *Hrnčírská* ulice a do 30. let 19. století byla slepá. 27. ledna 1919 obecní výbor rozhodl, že ponese jméno spisovatele Františka Heritese (1851–1929), který patřil k *Vodňanskému literárnímu trojlístku*. Herites poslal za projevenou úctu purkmistrovi děkovný dopis.⁵⁹ Až na období po druhé světové válce, kdy se na krátký čas užíval původní název ulice – tedy *Hrnčírská*, se název *Heritesova* udržel dodnes.

Husova

Husova ulice patří do uličního systému v centru města. Dříve se jmenovala *Bavorovská*, jelikož vedla z náměstí až k *Bavorovské bráně*, která směřovala k městu Bavorov. S rozšiřováním města však došlo k prodloužení této ulice za původními hradbami a vznikly dvě samostatné

⁵⁸ *Zpravodaj města Vodňany* [online]. 2012, **2012**(7) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438156

⁵⁹ *Zpravodaj města Vodňany* [online]. 2016, **2016**(4) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=440022

ulice – *Husova* a *Bavorovská*. *Husova* ulice byla za druhé světové války označována i za *Husovu třídu*, ale s tím obyvatelé města nesouhlasili a nahradili pojmenování *třída* názvem ulice.

Chelčická

Tato ulice vedoucí z města směrem k vesnici Chelčice začíná u železničního přejezdu, kde vznikla rozštěpením ulice *Holečkovy*. V 50. letech 20. století se označovala ulicí *Chelčického* po českém teologovi a mysliteli Petru Chelčickém (asi 1379–asi 1460), ale po čase se název ustálil na tvar *Chelčická*.

Jiráskova

V 19. století se *Jiráskova* ulice nazývala *Dlouhou* a vedla z tehdejší *Hrnčírské* (dnes *Heritesovy*) do ulice *Novobranské* (dnes *ČSLA*). Na *Jiráskovu* byla přejmenována v roce 1919 podle českého spisovatele Aloise Jiráska (1851–1930).⁶⁰

Kodádkova

V 19. století bývala tato ulice silnicí od *Budějovic* do *Vodňan*. Se zvětšováním města začala být chápána jako ulice, protože byla poslední ulicí ve městě vedoucí na České Budějovice, měla v roce 1923 název *Budějovická*. V 50. letech 20. století už nesla jméno *Kodádkova* na počest Josefa Kodádka, ředitele školy, zatčeného německou státní policií a popraveného s manželkou Antonií 19. června 1942 v Táboře.⁶¹

Komenského

Ulici směřující ze severovýchodního cípu náměstí *Svobody* severně k *Blanickému náhonu* se v 19. století říkalo *Široká*. Na mapě z roku 1926 je již zakreslena jako *Komenského* po českém pedagogovi, mysliteli a filozofovi, Janu Amosu Komenském (1592–1670). Pravděpodobně z důvodu německé správy se po druhé světové válce znovu na mapě objevil název *Široká*. V dalších letech se však opět vrátilo honorifikující pojmenování J. A. Komenského.

⁶⁰ Zpravodaj města *Vodňany* [online]. 2011, 2011(6) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438173

⁶¹ Zpravodaj města *Vodňany* [online]. 2012. 2012 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438156

Legií

Ulice pojmenovaná po československých legiích spojuje ulici *Budějovickou* a *Radomilickou*. Rok po druhé světové válce byla tato ulice rozdělená na dvě části – část blíže k *Radomilické* se nazývala *Legií* a část blíže konci *Vodňan Tovární*, pravděpodobně podle přilehlé továrny *Motor Union* (dnes *Motor Jikov*). V 50. letech 20. století bylo jméno ulice znovu sjednoceno na ulici *Legií*.

Míru

Na počátku 20. století v roce 1926 měla ulice jméno *Waldhauserova* po českém malíři a krajináři Antonínu Waldhauserovi. K přejmenování na ulici *Míru* došlo až v 80. letech 20. století. Vede ze severní části *Holečkovy ulice* u *Zeyerových sadů* až k budově dnešní *Základní školy a gymnázia Vodňany*.

Mlýnská

V době, kdy se tato část města nazývala *Píseckým předměstím*, se oblasti dnešní *Mlýnské* ulice říkalo *Pod svatým Jánem*. Tato ulice vede od západního *Majerova mlýna* k východnímu *Řepišově* či *Žahourů mlýnu*. Dříve se těmto mlýnům říkalo *mlýn Hliněný* a *mlýn Kamenný*. Od mlýnů se odvodilo nové jméno ulice – *Mlýnská* a její název se již nezměnil. Prochází kolem mlýnského náhonu od *Tylovy ulice* a za křižovatkou s *Píseckou* ulicí se plynule mění v *Rechle*.

Na Valše

Tato ulice, která se odpojuje od ulice *U Starých stodol* směrem severním, nesla od 19. století název *Ke mlýnu*, který zde dříve stával. Tento mlýn disponoval valchou na valchování vlny – odtud název *Na Valše*. Na jeho místě dnes stojí budova *MEVPIS⁶² Fakulta rybářství a ochrany vod Jihočeské univerzity*.

Palackého

Palackého je první ulicí stáječící se kolem městských hradeb na dřívějším *Bavorovském předměstí*. V roce 1926 se jmenovala *Koňský trh*. V *Letopisech Vodňan* z roku 1923 je místo sice nepojmenované, autor však zmiňuje, že se „od městské váhy k Holečkově předměstí, ba i k městským sadům konají trhy na koně“. Změnu můžeme pozorovat až v 50. letech 20. století,

⁶² Mezinárodní environmentální vzdělávací, poradenské a informační středisko ochrany vod Vodňany.

kdy bylo jméno ulice změněno na *Palackého* po českém historikovi, spisovateli a Otci národa, Františku Palackém (1798–1876). Patrně došlo k přesunu tohoto názvu z dnešní ulice *ČSLA*.

Pivovarská

Tato krátká ulice spojuje náměstí *Svobody* s ulicí *Majerovou*. Na místě dnešního úřadu od poloviny 18. století do poloviny 19. století stávala kasárna, od nichž byl odvozen název ulice – *Kasárenská*. Po odchodu posádky byla budova kasáren zbourána a v roce 1864 byla postavena budova nová, v níž dodnes sídlí Městský úřad Vodňany.⁶³ V *Letopisech Vodňan* je zaznamenáno nové jméno ulice z roku 1923 – *Pivovarská*. Toto jméno je spjaté s městským pivovarem doloženým od poloviny 19. století, který sídlil ve sklepích pod dnešním městským úřadem a v jeho dvoře. Zajímavostí této ulice je, že zde nenajdeme žádné číslo popisné.

Revoluční

Ulice *Revoluční* spojuje *Radomilickou* a *Budějovickou* a vznikla rozšiřováním města. Rok po druhé světové válce nesla jméno po českém vlastenci, knězi a spisovateli Karlu Aloisi Vinařickém. V 50. letech 20. století již však evidujeme změnu názvu, a to na *Revoluční*.

Rybářská

Ulice vedoucí z *Mlýnské* k městským sádkám byla dříve, jak popisuje Václav Mostecký v *Dějínách bývalého královského města Vodňan* a kronikář Haršal Mostecký v *Letopisech Vodňan*, obyvateli nazývána *Průhon*⁶⁴ *vepřový*. Avšak v mapách od roku 1884 až po současnost se vždy objevuje název *Rybářská*.

Říční

Tato ulice má téměř totožný vývoj jako *Rybářská*. Václav Mostecký i kronikář Mašek tuto ulici ve svých dílech nazývají *Průhonem telecím*. Na mapách od roku 1884 až po současnost zůstal název nezměněn.

⁶³ *Zpravodaj města Vodňany* [online]. 2014. 2014 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438102

⁶⁴ *Průhon* byla cesta, jíž se honil dobytek na pastvu, nebo místo sloužící k prohánění či průchodu dobytka vůbec (srov. PSJČ).

Smetanova

Tato ulice nejprve vedla z *Bavorovské* ulice na jih. Postupem času se začala prodlužovat a rozrůstat. Z tohoto důvodu došlo v 80. letech 20. století k přejmenování její nově vzniklé části s panelovými domy na *Leninovu* ulici. Po roce 1989 bylo jméno ulice sjednoceno na *Smetanovu*.

Staropoštovská

Na mapě z roku 1870 je horní část této ulice označena jako *Cesta od mlýnů*. V roce 1884 byla do mapy zapsána jako *Stará poštovská*. Poštovní úřad sídlil v „zámečku“, který se v ulici nachází. V *Letopisech Vodňan* se o ní již píše jako o *Staropoštovské*. V průběhu let docházelo k obměnám jména – např. v roce 1926 a 1946 byla do map zakreslena jako *Stará poštovská*, ale význam zůstával zachován. V 50. letech 20. století se její název ustálil na *Staropoštovská*.

Švermova

Ulice, která se v dnešní době štěpí na dvě odnože, z nichž jedna spojuje ulice *Radomilickou* a *Legií* a ta druhá obě výše zmíněné s ulicí *Revoluční*, vznikla rozšiřováním města na jihovýchodě. Již v roce 1926 nesla jméno slovenského politika, vojáka a letce generála Milana Rastislava Štefánika, s nástupem komunistického režimu bylo jméno změněno na *Švermova* podle Jana Švermy (1901–1944), českého novináře a komunistického politika zahynuvšího za SNP na Slovensku. Název ulice se udržel dodnes.

Tylova

Ulice spojující *Žižkovo náměstí* s lokalitou, které se dříve říkávalo *U starých stodol*, kde dnes nalezneme křižovatku ulic *Mlýnské* a *U Starých stodol*, měla v roce 1923 jméno *Poštovská*. V roce 1926 však už můžeme pozorovat přejmenování na *Tylovu* po českém spisovateli a dramatikovi Josefu Kajetánu Tylovi (1808–1856). Toto jméno si zachovala až do dnešního dne.

Tyršova

Dnešní Tyršova bývala pouhou silnicí od *Písku* a *Strakonice*. S rozšiřováním hranic tehdy takzvaného *Píseckého předměstí* bylo nutno začít o této silnici uvažovat jako o ulici. V kronice *Letopisy Vodňan* z roku 1923 se píše o této ulici jako o *Písecké*, protože byla chápána spíše jako prodloužení *Písecké* vedoucí z náměstí *Svobody*. Název *Tyršova* se poprvé objevuje na

mapě z 80. let. 20. století. Odkazuje k Miroslavu Tyršovi (1832–1884), zakladateli tělovýchovné jednoty Sokol, protože se v ulici nachází tělocvična Sokola.

Ulička

Tato ulice do tvaru písmena L spojuje *Husovu* ulici s *Heritesovou*. Díky své úzké šířce a krátké délce se ve všech jejích názvech tento její charakter odrážel. V 19. století byla zvána *Malou* ulicí a v *Letopisech* z roku 1923 se dokonce zmiňuje jméno *Malá ulička*. Až teprve v 50. letech 20. století pozorujeme změnu ve zkrácení názvu na *Ulička*.

U Starých stodol

Dříve tato ulice, nacházející se za městskými hradbami u *Blanického náhonu* s přilehlým *Řepišů mlýnem*, byla nazývána *cestou k Mosteckých mlýnu*. Spadala do takzvaného *Budějovického předměstí* a název, jak ho známe dnes, byl poprvé zaznamenán do mapy z roku 1926 a je odvozen od oblasti s četným množstvím stodol, které v této ulici stávaly.

Ve Strouze

Zmínky o této ulici najdeme již v roce 1923 v *Letopisech Vodňan*. Haršal Mostecký však o ní mluví jako o ulici beze jména. Její první označení bylo *Staromostecká* a to v roce 1946. Domnívám se, že by její název *Ve Strouze*, který nalezneme až v materiálech z 80. let 20. století, mohl souviset se strouhou, která odvádí vodu do nedalekého rybníku *Dřemliny* a která je v dnešní době svedena do kanalizace.

Vinařického

Vinařického ulice honorifikuje osobnost českého vlasteneckého kněze a básníka, Karla Aloise Vinařického, který byl spjat s jižními Čechami. V druhé polovině 19. století byl děkanem v Týně nad Vltavou, kde se zasloužil o výstavbu nové české školy. Na mapě z let 1939–1941 je tato ulice zakreslena však jako *Vinařická*. Domnívám se, že na vině by mohla být německá správa či snaha zamaskovat jméno českého vlastence v názvu ulice v době nacistické okupace. V 80. letech 20. století je již zakreslena na mapách jako *Vinařického* a v nedávné době se rozrostla, spojuje ulici *Budějovickou* s ulicí *Na Žabce*.

Vrchlického

Krátká ulička spojující *Jiráskovu* ulici s náměstím *Svobody* měla dříve jméno *Kožešnická* odkazující na řemeslníky, kteří zde provozovali svou živnost. Jméno po českém básníku,

překladači a vrstevníku „Vodňanského literárního trojlístku“ Jaroslavu Vrchlickém (1853–1912) nese od 27. 1. 1919.⁶⁵

Výstavní

Ulice, která má jméno podle toho, že se zde ve víceúčelové hale vystavoval dobytek, patří do nové zástavby města. Je to přímá ulice spojující *Chelčickou* a *Budějovickou* jižně od bývalého rybníka *Škorna*. Její výstavba začala ze strany od Budějovické a v době, kdy byla ještě krátkou a slepou ulicí, se nazývala *Sovova*. To bylo v letech 1926 a 1946. *Výstavní* se jí začalo říkat až v 50. letech 20. století.

Zeyerova

Ulice, jež se táhne podél městských hradeb z jižní strany, nese jméno po členu Vodňanského literárního trojlístku, spisovateli Juliu Zeyerovi (1841–1901), který žil v domě *U Čápů* právě v dnešních *Zeyerových sadech*. V 19. století byla tato část města pouhým *Stožickým předměstím*. S rozvojem města se ulici začalo říkat *Na Sadech* díky bujné zeleni nacházející se podél ulice a dál směrem na jih k zaniklému rybníku *Pastouška*. Název *Zeyerova* se objevuje až v 50. letech 20. století a trvá dosud.

⁶⁵ *Zpravodaj města Vodňany* [online]. 2011. 2011 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438172

2022	dříve užívaný název	1870	1884	1919	1923
<i>Alešova</i>	farní / farská / děkanská	Kostelní místo		Mikoláše Alše	Alešova
<i>Heydukova</i>	Kostelní		místo kostelní	Heydukova	Heydukova
<i>Heritesova</i>		Hrnčířská	Hrnčířská	Heritesova	Heritesova
<i>Husova</i>		Bavorovská	Bavorovská		Husova třída
<i>Chelčická</i>				Jiráskova	Jiráskova
<i>Jiráskova</i>		Dlouhá ulice			Budějovická
<i>Kodádkova</i>		silnice od Budějovic do Vodňan			Komenského
<i>Komenského</i>		Široká	Široká		
<i>Legii</i>					
<i>Míru</i>					
<i>Mlýnská</i>		Pod sv. Jánem (Písecké předměstí)	Mlýnská		Mlýnská
<i>Na Valše</i>			Ke mlýnu		Ke mlýnu
<i>Palackého</i>		Bavorovské předměstí			
<i>Pivovarská</i>		Kasárenská			Pivovarská
<i>Revoluční</i>					
<i>Rybářská</i>	Průhon vepřový		Rybářská		Rybářská
<i>Říční</i>	Průhon telecí		Říční		Říční
<i>Smetanova</i>					
<i>Staropoštovská</i>		Cesta od mlýnů	Stará poštovská		Staropoštovská
<i>Švermova</i>					Poštovská
<i>Tylova</i>					Písecká
<i>Tyršova</i>					Malá ulička
<i>Ulička</i>		Malá	Malá		
<i>U Starých stodol</i>		Cesta k Mosteckých mlýnu	Budějovické předměstí		beze jména
<i>Ve Strouze</i>					
<i>Vinařického</i>					
<i>Vrchlického</i>		Kožešnická	Kožešnická		Vrchlického
<i>Výstavní</i>					
<i>Zeyerova</i>		Stožické předměstí			

2022	1926	1939	1946	1954	1981
<i>Alešova</i>					Alešova
<i>Heydukova</i>					Heydukova
<i>Heritesova</i>	Heritesova		Hrnčířská	Heritesova	Heritesova
<i>Husova</i>	Husova		Husova	Husova	Husova
<i>Chelčická</i>				Chelčického	Chelčická
<i>Jiráskova</i>	Jiráskova		Jiráskova	Jiráskova	
<i>Kodádkova</i>				Kodádkova	Kodádkova
<i>Komenského</i>	Komenského		Široká	Komenského	Komenského
<i>Legii</i>	Legii		Legii, Tovární	Ulice legii	Legii
<i>Míru</i>	Waldhauserova			Waldhauserova	ulice Míru
<i>Mlýnská</i>	Mlýnská		Mlýnská	Mlýnská	Mlýnská
<i>Na Valše</i>	Ke mlýnu		Ke mlýnu	Ke mlýnu	
<i>Palackého</i>	Košský trh		Košský trh	Palackého	Palackého
<i>Pivovarská</i>				Pivovarská	Pivovarská
<i>Revoluční</i>			Vinařického	Revoluční	Revoluční
<i>Rybářská</i>	Rybářská		Rybářská	Rybářská	Rybářská
<i>Říční</i>	Říčná		Říčná	Říční	Říční
<i>Smetanova</i>	Smetanova			Smetanova	Smetanova, Leninova
<i>Staropoštovská</i>	Stará poštovská		Stará poštovská	Staropoštovská	Staropoštovská
<i>Švermova</i>	Štefánikova		Štefánikova	Švermova	Švermova
<i>Tylova</i>	Tylova		Tylova	Tylova	Tylova
<i>Tyršova</i>					Tyršova
<i>Ulička</i>	Malá			Ulička	Ulička
<i>U Starých stodol</i>	U Starých stodol			U starých stodol	U starých stodol
<i>Ve Strouze</i>			Staromostecká		Ve strouze
<i>Vinařického</i>		Vinařická			Vinařického
<i>Vrchlického</i>	Vrchlického		Kožešnická	Vrchlického	
<i>Výstavní</i>	Sovova		Sovova	Výstavní	Výstavní
<i>Zeyerova</i>	Na Sadech		Na sadech	Zeyerova	Zeyerova

1.3 Ulice, které byly přejmenovány vícekrát:

Augustina Křížka

Ulice spojuje náměstí *Svobody* s *Žižkovým náměstím*. Je pojmenována po staviteli, podnikateli a architektu Augustinu Křížkovi, který se ve Vodňanech podílel na stavbě Kulturního domu či Heritesovy vily v *Budějovické* ulici. První dochovaný název je *Týnská* ulice, protože stála v blízkosti *Týnské brány*.⁶⁶ Tímto směrem vedla cesta k Týnu nad Vltavou. Na mapě z roku 1870 je již však patrné, že se jméno ulice změnilo na *Budějovická*. V roce 1925 nesla jméno po v té době nedávno zesnulém československém politikovi Dr. Aloisi Rašínovi. Avšak na mapě z roku 1926 je tato ulice znovu vedená jako *Budějovická*, a tak tomu bylo až do 50. let 20. století, kdy na polních náčrtech z let 1954–1955 čteme, že se ulice přejmenovala na *Třidu Rudé Armády*. Tento název si nesla i v roce 1982 (pouze se změnami pravopisu velkých písmen, tedy *třída Rudé armády*). Až v roce 1991 byla „z úcty ke schopnostem a odvedené celoživotní práci pana Augustina Křížka jeho jménem ulice pojmenována“⁶⁷.

ČSLA

Ulice *Československé lidové armády* spojující náměstí *Svobody* se *Zeyerovou* vyměnila za svou historii několik názvů. Byla jednou ze čtyř ulic vedoucích z náměstí *Svobody* k původním branám městských hradeb, v tomto případě k bráně *Týnské*. Právě z tohoto důvodu se dříve jmenovala *Novobranská* a po první světové válce se nazývala ulicí *Palackého*. „*Nová brána*“ byla v první polovině 19. století zbourána.⁶⁸ Po druhé světové válce došlo pravděpodobně kvůli německé správě k navrácení jejího původního jména – *Novobranská*. Po roce 1948 byla přejmenována na *ČSLA*.

⁶⁶ Zpravodaj města Vodňany [online]. 2016, 2016(7) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=440547

⁶⁷ Zpravodaj města Vodňany [online]. 2021, 2021(1) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=452302

⁶⁸ Zpravodaj města Vodňany [online]. 2014, 2014(4) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438097

Kalinovo náměstí

Náměstí nese jméno pravděpodobně po poslanci a diplomatu Antonínu Kalinovi (1870–1922), který v roce 1905 slavnostně otevíral vodňanskou Sokolovnu⁶⁹. Náměstí se nachází v místě, kde se ulice *Alšova* setkává s *Píseckou*. V 19. století se tomuto místu říkalo *Kozí plácek* či *ryneček*, protože se zde konaly trhy, kde se prodávaly dřevěné nástroje. Takzvané kozy byly nástroj, na kterém se vyráběla dřevěná obuv⁷⁰. V obecní kronice *Letopisy Vodňan* z roku 1923 je již náměstí kvůli své malé ploše vedeno jako *Malé náměstí* a tento název mu zůstal až do roku 1923, kdy bylo přejmenováno na *Kalinovo*⁷¹

Majerova

Spojuje ulici *Augustina Křížka* s ulicí *Mokrého* a prošla mnoha změnami názvů. Na mapě z roku 1870 byla nazývána ulicí *Židovskou* kvůli židovské synagoze, která se v ulici nachází. Poté v roce 1884 ulicí *Poštovskou* a za první republiky ji přejmenovali na ulici *Dra. Antonína Majera* (1826–1880). To byl vodňanský rodák, odborný spisovatel, pedagog a zakladatel českého průmyslového živnostenského školství⁷². Po druhé světové válce roku 1946 se ulice přejmenovala znovu na *Poštovskou*. V 50. letech 20. století dostala název *Družstevní*. Jednou z možných motivací tohoto názvu je, že se zde nacházel družstevní obchod. Od 80. let 20. století je přejmenována na *Majerova* a psána počestným pravopisem.

Mokrého

Ulice se v 19. století jmenovala *Starobangální* podle staré lávky, které se dříve říkalo banka (vlivem něm. Bank), a vedla na konci ulice přes příkop.⁷³ Poté se název zkrátil na *Bankální*. Po první světové válce byla přejmenována podle vodňanského básníka, překladatele z francouzštiny i polštiny a notáře Otokara Mokrého (1854–1899), který patřil k Vodňanskému literárnímu trojlístku spisovatelů. Ulice vede od *Písecké* až ke křižovatce s ulicí *Tylovou*.

⁶⁹ Zpravodaj města Vodňany [online]. 2015, 2015(9) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438633

⁷⁰ Zpravodaj města Vodňany [online]. 2017, 2017(7) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=443278

⁷¹ Zpravodaj města Vodňany [online]. 2015, 2015(6) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438244

⁷² Zpravodaj města Vodňany [online]. 2011, 2011(4) [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438175

⁷³ Zpravodaj města Vodňany [online]. 2012, 2012 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438163

náměstí Svobody

Náměstí ve Vodňanech v 19. století neslo název *Velké náměstí*. Po první světové válce městské zastupitelstvo rozhodlo o jeho přejmenování na *náměstí Svobody* jakožto připomínku vzniku samostatného Československa. Svobodu má také připomínat socha uprostřed kašny, která byla navržena vodňanským sochařem Josefem Kvasničkou (1868–1932). Socha ženy zahalená v hávu Velké francouzské revoluce se opírá o štít, na kterém býval vytesán státní znak. Ten byl ovšem za německé okupace zničen.⁷⁴ V roce 2017 byl díky rekonstrukčním pracím sochaře Richarda Rudovského státní znak obnoven. V 50. letech 20. století, se náměstí přejmenovalo na náměstí *presidenta Klementa Gottwalda* a tento název si neslo až do sametové revoluce. Po roce 1989 se přejmenovalo zpět na *náměstí Svobody*.

náměstí 5. května

Dnešní náměstí *5. května* se táhne od křižovatky ulic *Palackého*, *Bavorovské* a *Husovy* až k ulici *Písecké*. Též do něj ústí ulice *Šumavská* a *Bendák*. V kronice *Letopisy Vodňan* z roku 1923 se píše „Od městské váhy a *Husovy třídy* k severu jest *Dobytčí trh*. Zde konají se trhy na vepřový dobytek a výroční trhy na hovězí dobytek.“ Dr. Václav Mostecký ve svých *Dějínách bývalého královského města Vodňan* uvádí, že město dostalo císařskou milost „na den Rozeslání apoštolů a následujících 8 dní se koná výroční trh na dobytek koňský, hovězí i jiný, jakož i na rozdílné krámské věci.“⁷⁵ Na mapě z roku 1926 je náměstí vedeno již jako *Starý dobytčí trh*. V 80. letech 20. století však už nalezneme název náměstí *5. května* na počest Pražského povstání v roce 1945.

Písecká

Tato ulice vedoucí z náměstí *Svobody* k mostu a plynule navazující na ulici *Tyršovu* patří ve Vodňanech k těm starším. Až do roku 1923 je vedena jako *Písecká*, protože směřuje k městu Písek. V roce 1937, kdy se ve Vodňanech uskutečnil velký branný sraz, můžeme pozorovat přejmenování na *Masarykovu* ulici po bývalém československém prezidentu Tomáši Garriguu Masarykovi.⁷⁶ Za druhé světové války v roce 1943 změnu v uličním názvosloví zaznamenal zdejší farář Florian Fencel ve své knize *Soumrak a svítání*, která se dá považovat za kroniku

⁷⁴ Zpravodaj města Vodňany [online]. 2018. 2018 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=445317

⁷⁵ Zpravodaj města Vodňany [online]. 2013. 2013 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=438107

⁷⁶ Zpravodaj města Vodňany [online]. 2017. 2017 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: https://www.vodnany.eu/assets/File.ashx?id_org=18428&id_dokumenty=443277

města ve válečném období. V tomto roce byla ulice přejmenována na *třidu Reinharda Heydricha*, říšského protektora zavražděného v roce 1942. Těsně po válce v roce 1946 se rychle vrátila ke svému původnímu názvu označujícímu směr – *Písecká*. Před rokem 1948 nesla jméno po tehdejší prezidentu Edvardu Benešovi. V 50. letech 20. století byla ulice pojmenována po 1. generálním tajemníku Komunistické strany Sovětského svazu J. V. Stalinovi, ale po odsouzení Stalinova kultu osobnosti Nikitou Chruščovem na XX. sjezdu KSSS bylo Stalinovo jméno z názvu ulice odstraněno a nahrazeno původním názvem – tedy ulice *Písecká*.

Rechle

Tato ulice, vedoucí proti směru toku mlýnského náhonu, byla v dobách, kdy se této části města v 19. století říkalo *Písecké předměstí*, nazývána *cestou ke Knižecímu skladu dříví*. Na mapě z roku 1926 je již patrná změna názvu ulice *U Rechlí*, a to podle lávky se stavidly, která se nachází na konci ulice. Tento název se držel patrně až do 80. let 20. století, kdy byl zkrácen na *Rechle*.⁷⁷

2022	dříve užívaný název	1870	1884	1919	1923	1925
<i>Augustina Křížka</i>	Týnská	Budějovická	Budějovická		Budějovická	Dra Aloise Rašina
<i>ČSLA</i>		Novobranská	Novobranská		Palackého	
<i>Kalinovo náměstí</i>		Kozi plácek / ryneček			Malé náměstí → Kalinovo náměstí	
<i>Majerova</i>		Židovská	Poštovská		Dra Antonína Majera	
<i>Mokrého</i>		Starobangální	Bankální		Mokrého	
<i>náměstí Svobody</i>		Velké náměstí		Svobody	náměstí Svobody	
<i>náměstí 5. května</i>					Dobytčí trh	
<i>Písecká</i>		Písecká	Písecká		Písecká	
<i>Rechle</i>		cesta ke Knižecímu skladu dříví				

2022	1926	1937	1943	1946	1947	1954	1981
<i>Augustina Křížka</i>	Budějovická			Budějovická		Třída Rudé Armády	třída Rudé armády
<i>ČSLA</i>	Palackého			Novobranská		ČSLA	
<i>Kalinovo náměstí</i>							
<i>Majerova</i>	Meyerova			Poštovská		Družstevní	Mayerova
<i>Mokrého</i>	Mokrého			Mokrého		Mokrého	Mokrého
<i>náměstí Svobody</i>						náměstí presidenta Klementa Gottwalda	náměstí Klementa Gottwalda
<i>náměstí 5. května</i>	Starý dobytčí trh			Starý dobytčí trh			náměstí 5. května
<i>Písecká</i>	Písecká	Masarykova	třída R. Heydricha	Písecká	Edvarda Beneše	JV Stalina	Písecká
<i>Rechle</i>	U Rechlí			U Rechlí			Rechle

⁷⁷ Slupicové přepážky toku zvané dříve 'čapadla' nebo 'česlice' se později nazývaly rechle (z něm. Schwemmholzrechen). Zřizovaly se k zachycení a shromáždění plaveného polenového dříví. Lávky byly zastřešené (srov. Kartotéka NLA v PSJČ).

Shrnutí

Nejčastější změny názvů ulic můžeme sledovat u ulic s významnější lokací, převážně v historickém centru města okolo dnešního náměstí Svobody. Honorifikační názvy po významných osobnostech z politických kruhů získávaly především náměstí a ulice z něj vycházející, které vedly směrem k většímu městu (na České Budějovice či na Strakonice). Změny nastaly se vznikem republiky po roce 1918, po smrti T.G. Masaryka, s nacistickou okupací při prvním výročí úmrtí Heydricha v roce 1943, po 2. světové válce, se změnou ideologie v 50. letech a následně po roce 1989.

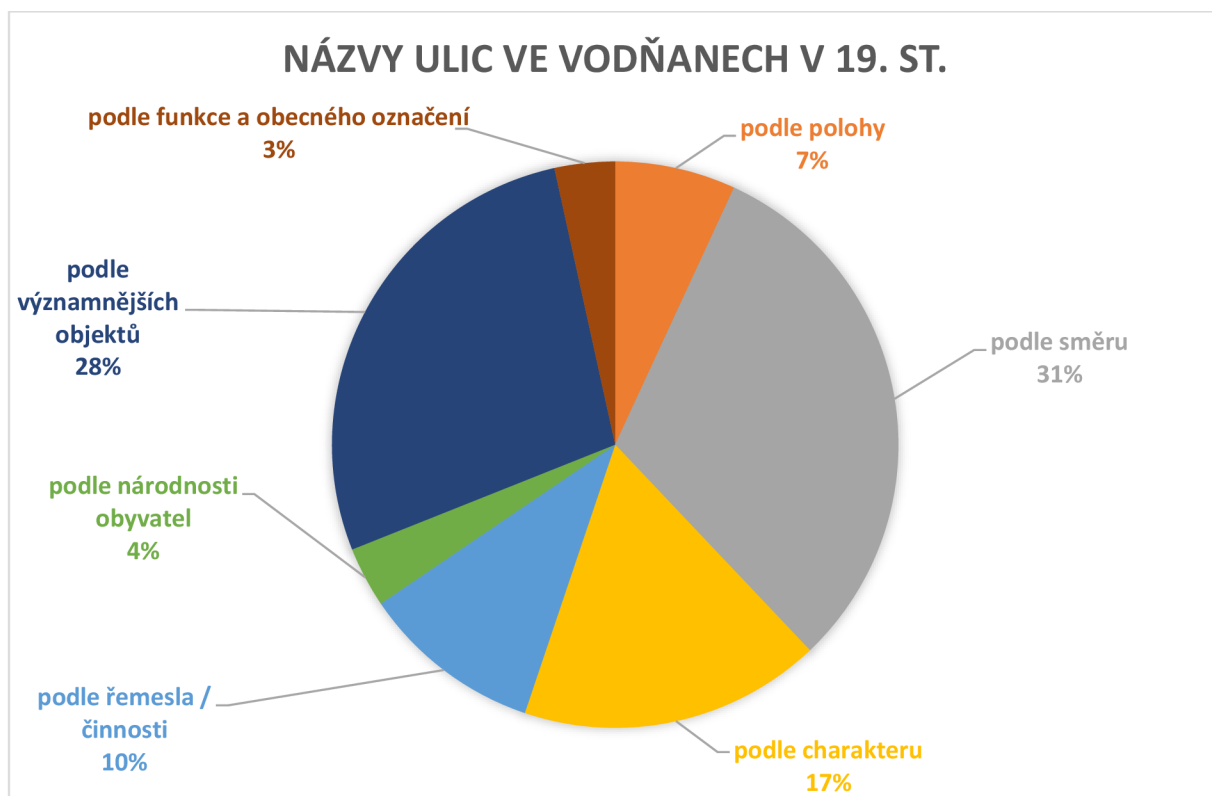
2. Klasifikace uličních názvů ve Vodňanech

Názvy ulic se tvořily podle jejich polohy, směru nebo charakteru, dále podle národnosti a profese obyvatel, nebo podle významnějších objektů, které se v ulici nacházely. Vyskytují se také ironická urbanonyma označující neupravené ulice s nedobrou pověstí. V 19. století přibyl k dosavadním typům názvů honorifikační motiv (NESČ, 2017)⁷⁸. V tomto třídění vycházím z principu lexikálně-sémantického a využila jsem dělení podle Jaroslava Davida. Chtěla bych tím zmapovat, jak se proměnila typologie jmen ulic ve Vodňanech. Výsledky zanesu do grafu, ze kterého budou patrné procentuální změny v pojmenování ulic, k nimž došlo v průběhu let.

2.1. Vodňanská urbanonyma v 19. století

- 2.1.1 **podle polohy:** ulice: *Pod sv. Jánem* (později *Mlýnská* spadající pod *Písecké předměstí*), *U Řepišův mlýna*;
- 2.1.2 **podle směru ulice:** *Budějovická* (dříve *Týnská*), *Předměstí Budějovické*, *Stožické předměstí*, *Bavorovská*, *Bavorovské předměstí*, *Písecká*, *Ke mlýnu*, *Cesta od mlýnů* (později *Stará poštovská*), *cesta k Mosteckých mlýnu*;
- 2.1.3 **podle charakteru ulice:** *Dlouhá*, *Malá*, *Řiční*, *Široká*, *Velké náměstí*;
- 2.1.4 **podle řemesla/ činnosti:** *Hrnčířská*, *Kožešnická*, *Rybářská*;
- 2.1.5 **podle národnosti obyvatel:** *Židovská* (později *Poštovská*);
- 2.1.6 **podle významnějších objektů:** *Kostelní místo* (dříve *farní/ děkanská*), *Novobranská*, *Poštovská* (dříve *Židovská*), *Starobangální* (později jen *Bankální*), *Parkánská*, *Kasárenská*, *Stará poštovská* (dříve *Cesta od Mlýnů*), *Zámecká*;
- 2.1.7 **podle funkce a obecného označení:** *Kozí ryneček*.

⁷⁸ Jaroslav David (2017): URBANONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM> [poslední přístup: 20. 03. 2022].

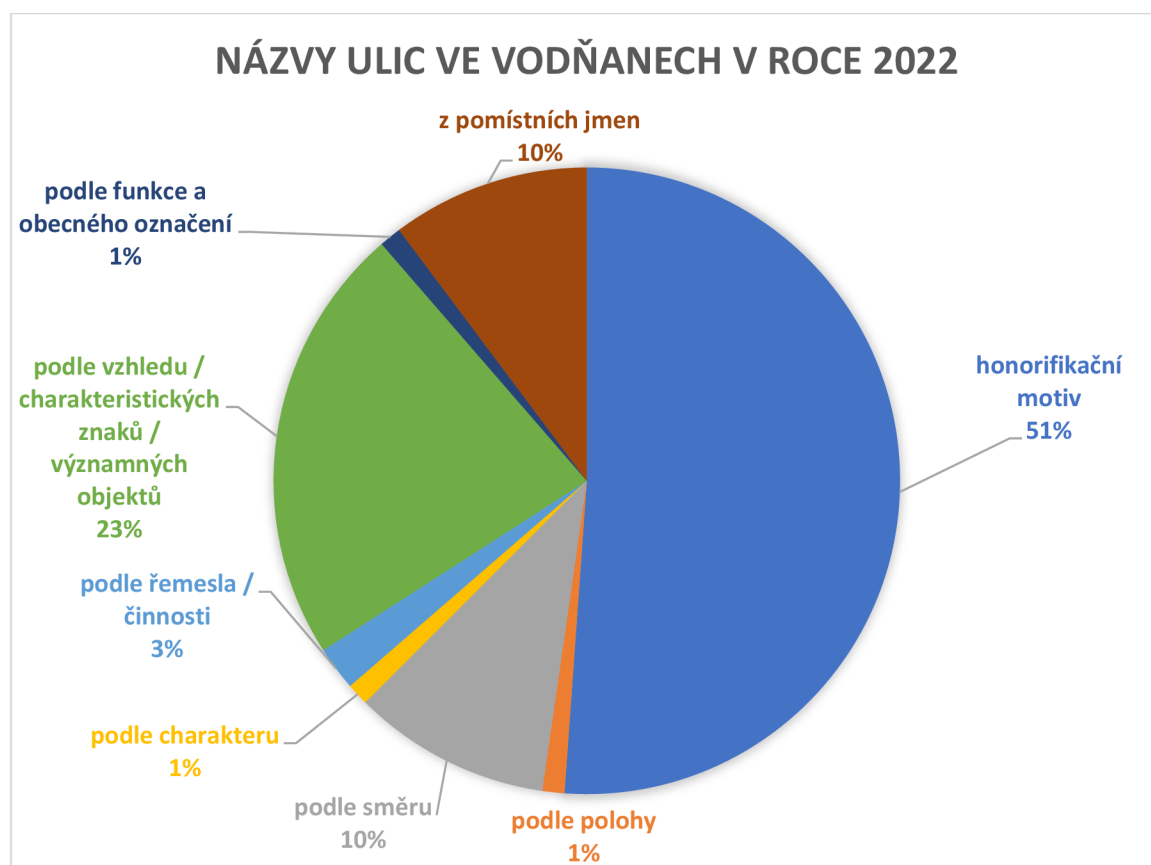
2.2. Vodňanská urbanonyma v 21. století

S vývojem uličního názvosloví se měnila i jeho typologie. Z tohoto důvodu bylo nutné některé kategorie přidat či pozměnit. Především bylo potřeba zařadit do klasifikace názvy obsahující honorifikační motiv, který je velmi hojně zastoupen. Dále jsem přidala skupinu ulic, jejichž jméno vzniklo z pomístních jmen, a rozšířila skupinu názvů, které nesly jméno podle významného objektu, kam jsem zařadila i ulice nesoucí ve svém názvu svůj vzhled či charakteristické rysy.

2.2.1 honorifikační motiv: *A. Křížka, Alešova, Alf. Šťastného, Bendák, Čelakovského, ČSLA, Dr. Hajného, Družstevní, Fučíkova, Fügnerova, Havlíčkova, Hejdukova, Heritesova, Holečkova, Husova, Chmelenského, Jiráskova, Kalinovo nám., Kampanova, Kodádkova, Komenského, Legií, Majerova, Mánesova, Míru, Mokrého, nám. Svobody, nám. 5. května, Nerudova, Palackého, P. Bezruč, Petra Chelčického, Revoluční, Smetanova, Sovova, Štítného, Švermova, Tylova, Tyršova, Vinařického, Vrchlického, Waldhauserova, Zeyerova, Zeyereovy sady, Žižkovo nám.;*

2.2.2 podle polohy: *Nad Velkou podvinicí;*

- 2.2.3 podle směru:** *Bavorovská, Budějovická, Čičenická, Chelčická, Písecká, Radomilická, Severní, Stožická, Šumavská;*
- 2.2.4 podle charakteru:** *Nová;*
- 2.2.5 z pomístních jmen:** *Na Žabce, Na Valše, U Starých stodol, Ve Stodolách, Ve strouze, V Líse, V Můstkách, Za Kapličkou, Rechle;*
- 2.2.6 podle řemesla / činnosti:** *Barvířská, Rybářská;*
- 2.2.7 podle národnosti obyvatel:** žádné;
- 2.2.8 podle vzhledu / charakteristických znaků ulice / významných objektů:** *Elektrárenská, Chaty, Lesní, Mlýnská, Nádražní, sídl. Škorna, Parkánská, Pivovarská, Řiční, Samoty, Staromostecká, Staropoštovská, Suchomelka, U Jatek, Ulička, U Mosteckých, U Vojtěcha, Zahradní, Zámecká, Zátíší;*
- 2.2.9 podle funkce a obecného označení:** *Výstavní.*

Shrnutí

Ve srovnání můžeme vidět značnou změnu v typologii jmen ulic ve Vodňanech. Největší proměna nastala v honorifikačních názvech. Zatímco v 19. století nebyl ve městě ani jeden honorifikační název a nejproduktivnější skupinou byly skupiny týkající se směru (31 %) a významných objektů (28 %), dnes tvoří nejproduktivnější skupinu právě názvy honorifikační, zaujímají 51 % z celkového počtu ulic. Z celkových 45 ulic s honorifikačním názvem jich 7 nese jméno po osobnosti spjaté s městem Vodňany. Naopak výrazně ubylo ulic, které ve svém jméně nesly směr či svůj charakterový prvek. V 19. století bylo pojmenováno 31 % ulic ve Vodňanech podle směru a 17 % podle charakteru ulice. V dnešní době je směrových ulic 10 %, což ovšem nesouvisí s jejich úbytkem, ale se zvýšením počtu nových ulic jiného charakteru. Ulici podle svého charakteru máme dnes pouze jedinou (*Nová*). Oproti 19. století také statisticky ubylo ulic pojmenovaných po nějakém řemesle či činnosti. To ovšem také souvisí s rozšiřováním města a zvýšením počtu ulic, jelikož ve srovnání s 19. stoletím, kdy byly podle profese pojmenovány 3 ulice, k dnešnímu dni ubyla pouze jediná. Vývoj názvosloví zde odráží celorepublikový trend, že totiž města vzniklá ve středověku, města ohrazená hradbami, byla do konce 19. století v zajetí hradeb, nerozšiřovala se směrem ven, nebylo potřeba budovat nové ulice a následně je pojmenovávat. Takový rozvoj měst přichází až na začátku 20. století. Jednotlivá předměstí Vodňan se rozšiřují a vytvářejí ulice, které je potřeba pojmenovat. Zde již volba padá na honorifikační názvy a vzhledem ke kulturním a literárním tradicím jsou volena jména po významných osobnostech středověku, humanismu a 19. století.

3. Klasifikace urbanonym na základě principu lexikálně-sémantického a slovtvorného

V této klasifikaci pracuji se všemi dohledanými názvy ve Vodňanech, které se ve městě vystřídaly v průběhu let. Původní třídění budeme muset opustit, nehodí se nám pro náš soubor uličních názvů. Do této skupiny jsem zahrнула ulice ze všech období, což nevadí, ale musíme ještě dodat, že jsme tentokrát nejprve zařadili urbanonyma honorifikační, protože jich je nejvíce a přibývala během celého 20. století. Do druhé skupiny jsme zařadili ostatní typy urbanonym. Tomuto základnímu rozdělení jsme podřadili kritérium, zda jsou urbanonyma utvořena z antroponym (deantroponymická), nebo z toponym (detoponymická), či z chrématonym (dechrématonymická). Inspirací pro mne byla klasifikace Jaroslava Davida aplikovaná na názvy měst a třídění upravené pro urbanonyma v diplomové práci Terezy Nýdlové.⁷⁹

3.1 HONORIFIKAČNÍ URBANONYMA

3.1.1 Deantroponymická honorifikační urbanonyma

3.1.1.1 Osobnosti známé z literárního a kulturního života

Alešova – 1919, 1923, 1982, 2022

Čelakovského – 1955, 1982, 2022

Fučíkova – 1955, 1982, 2022

Fügnerova – 1982, 2022

Havličkova – 1939, 1955, 1982, 2022

Heydukova – 1923, 1982, 2022

Holečkova – 1955, 1982, 2022

Holečkovo předměstí – 1923, 1926 (dnes *Holečkova*)

Chelčického – 1955 (dnes *Chelčická*)

Chmelenského – 1955, 1982, 2022

Jiráskova – 1923, 1926, 1955, 2022

Komenského – 1923, 1926, 1955, 1982, 2022

Mánesova – 1982, 2022

Nerudova – 1939, 1955, 1982, 2022

Palackého – 1923, 1926 (dnes *ČSLA*)

Palackého – 1955, 1982, 2022

⁷⁹ NÝDLOVÁ, Tereza. *Urbanonyma v Českých Budějovicích*. České Budějovice, 2012.

Petra Bezruč / Bezručova – 1955, 1982, 2022
Petra Chelčického – 1923, 1926, 1955, 1982, 2022
Smetanova – 1926, 1955, 1982, 2022
Sovova – 1926 (později *Výstavní*)
Sovova – 1955, 1982, 2022
Štítného – 1939, 1955, 1982, 2022
Švermova – 1955, 1982, 2022
Tylova – 1926, 1955, 1982, 2022
Tyršova – 1982, 2022
Vinařického – 1982, 2022
Vrchlického – 1923, 1926, 1955, 2022
Waldhauserova – 1926, 1955 (dnes *Míru*)
Waldhauserova – 1982, 2022

V této skupině názvů převažují příjmení ve tvaru posesivního adjektiva, následují příjmení adjektivního typu v genitivu singuláru. Převládají názvy s pouhým příjmením, méně často názvy tvořené plným křestním jménem a příjmením.

3.1.1.1.2 Osobnosti ze starší historie

Husova – 1923, 1926, 1955, 1982, 2022
Žižkovo náměstí – 1926, 1955, 1982, 2022

3.1.1.1.3 Osobnosti z politiky a vědy

Dra Aloise Rašina – 1925 (dnes *A. Křížka*)
Dra Masaryka – 1925 (dnes *Písecká*)
Edwarda Beneše – po 2. světové válce (dnes *Písecká*)
Leninova – 1982 (dnes *Smetanova*)
náměstí presidenta Klementa Gottwalda – 1955, 1982 (dnes nám. *Svobody*)
Štefánikova – 1926 (dnes *Švermova*)
třída R. Heydricha – 1943 (dnes *Písecká*)
ulice J. V. Stalina – 1955 (dnes *Písecká*)

Příjmení jsou v genitivním tvaru se zkráceným, nebo i plným titulem a plným křestním jménem, případně jen s titulem a příjmením, nebo jen s křestním jménem a substantivním příjmením v genitivu. Někdy jsou před příjmením v genitivu iniciály křestních jmen, nebo je příjmení ve tvaru posesivního adjektiva.

3.1.1.1.4 Osobnosti spojené s městem Vodňany

Dra. Antonína Majera / Mayerova – 1923, 1926, 1982, 2022

Dra. Hajného – 1955, 1982, 2022

Heritesova – 1923, 1926, 1955, 1982, 2022

Kampanova – 1926, 1955, 1982, 2022

Kodádkova – 1955, 1982, 2022

Mokrého – 1923, 1926, 1955, 1982, 2022

Zeyerova – 1955, 1982, 2022

Zde se opět objevují jména v genitivním tvaru doplněná o titul osobnosti a příjmení adjektivního typu, která jsou buď v genitivu singuláru, nebo ve tvaru adjektiva posesivního.

3.1.2 Dechrématonymická honorifikační urbanonyma

3.1.2.1 Názvy podle historických událostí

náměstí 5. května – 1982, 2022

3.1.2.2 Podle abstraktních pojmů spjatých s historickou událostí

(ulice) Míru – 1982, 2022

Revoluční – 1955, 1982, 2022

náměstí Svobody – 1923, 2022

3.1.2.3 Podle instituce či organizace

ČSLA – 2022

Družstevní – 1955 (dnes *Majerova*)

Družstevní – 1982, 2022

(ulice) Legií – 1926, 1955, 1982, 2022

třída Rudé Armády – 1955, 1982 (dnes *A. Křížka*)

3.2 DETOPONYMICKÁ URBANONYMA

3.2.1 Urbanonyma motivovaná směrem, kterým leží město či vesnice

Bavorovská – 1870, 1884 (dnes *Husova*)

Bavorovská – 1955, 1982, 2022

Budějovická – 1923 (dnes *Kodádkova*)

Budějovická – 1955, 1982, 2022

Budějovická (dříve *Týnská*) -1870, 1884, 1923, 1926 (dnes *A. Křížka*)

Čičenická – 1923 (dnes *Dr. Hajného*)

Chelčická – 1982, 2022

Písecká – 1870, 1884, 1923, 1926, 1982, 2022

Písecká – 1923 (dnes *Tyršova*)

Týnská – dříve dochovaný název (dnes *A. Křížka*)

Radomilická – 1955, 1982, 2022

Stožická – 1955, 1982, 2022

Šumavská – 1926, 1982, 2022

V této skupině jsou vztahová adjektiva místní derivovaná příponami *-ská* a *-ká*.

3.2.2 Urbanonyma vzniklá z původního pomístního jména, na němž byla ulice vybudována

3.2.2.1 Podle polohy odpovídající na otázku „kam“

Cesta K Mosteckých mlýnu – 1870 (dnes *U Starých stodol*)

cesta Ke Knížecímu skladu dříví – 1870 (dnes *Rechle*)

Cesta od mlýnů – 1870 (dnes *Staropoštovská*)

Ke mlýnu – 1884, 1923, 1926, 1955 (dnes *Na Valše*)

3.2.2.2 Podle polohy, odpovídající na otázku „kde“

Na Sadech – 1926 (dnes *Zeyerova*)

Na Žabce – 1982, 2022

Pod sv. Jánem – 1870 (dnes *Mlýnská*)

U Rechlí / Rechle – 1926, 1982, 2022

U Řepišův mlýna – 1870 (dnes severní část ulice *Tylovy*)

U Starých stodol / U starých stodol – 1926, 1955, 1982, 2022

V brance – 1923 (dnes část ulice *Mokrého*)

V Líse – 1923, 1926, 1955, 2022

Ve stodolách – 1955, 2022

Ve strouze – 1982, 2022

Ve vazbě s prepozicemi *k/ke, na, od, pod, u, v/ve* jsou substantiva samostatně, nebo blíže určená adjektivem.

3.3 DEAPELATIVNÍ URBANONYMA

3.3.1 Urbanonyma pojmenovaná na základě vztahového modelu „jaká“

3.3.1.1 Podle vzhledu a charakteru ulice

Dlouhá ulice – 1870 (dnes *Jiráskova*)

Lesní – 2022

Malá – 1870, 1884, 1923, 1926 (dnes *Ulička*)

Malé náměstí – 1923 (dnes *Kalinovo nám.*)

Nová – 1982, 2022

Říční – 1884, 1923, 1926, 1955, 1982, 2022

Široká ulice – 1870, 1884 (dnes *Komenského*)

Ulička – 1955, 1982, 2022

Velké náměstí – 1870 (dnes *nám. Svobody*)

Zahradní – 1982, 2022

V této skupině se objevuje vztahový model C a strukturní model je adjektivum + substantivum, nebo samotné adjektivum, s výjimkou jediného substantiva derivovaného zdrobňující příponou *-ka* (*Ulička*).

3.3.1.2 Podle polohy, směru

Severní – 1982, 2022

3.3.1.3 Podle funkce a obecného označení

Dobytčí trh – 1923 (dnes *nám 5. května*)

Koňský trh – 1926 (dnes *Palackého*)

Starý dobytčí trh – 1926 (dnes *nám. 5. května*)

Kozí ryneček / plácek – 1870 (dnes *Kalinovo náměstí*)

Výstavní – 1955, 1982, 2022

3.3.1.4 Podle objektu, k němuž, nebo kolem kterého, ulice vedla

Bankální – 1884 (dnes *Mokrého*)

Elektrárenská – 1926, 1955, 1982, 2022

Farní či *Děkanská* – dříve dochovaný název (dnes *Alešova*)

Kasárenská – 1870 (dnes *Pivovarská*)

Kostelní místo – 1870 (dnes *Alešova*)

místo kostelní – 1884 (dnes *Alešova*)

Mlýnská – 1884, 1923, 1926, 1955, 1982, 2022

Nádražní – 1926, 1955, 1982, 2022

Novobranská – 1870, 1884 (dnes *ČSLA*)

Parkánská – 1884, 1923, 1926, 1955, 1982, 2022

Pivovarská – 1923, 1955, 1982, 2022

Poštovská – 1923 (dnes *Tylova*)

Stará poštovská/ Staropoštovská – 1884, 1923, 1926, 1955, 1982, 2022

Starobangální – 1870 (dnes *Mokrého*)

Zámecká – 1884, 1923, 1926, 1955, 1982, 2022

V této skupině můžeme pozorovat vztahový model B a strukturální model vztahového adjektiva derivovaného příponou *-ní*, *-ská* a *-ká*.

3.3.1.5 Podle profese, která se tam vykonávala

Barvířská – 1923, 2022

Hrnčířská – 1870, 1884 (dnes *Heritesova*)

Kožešnická – 1870, 1884 (dnes *Vrchlického*)

Poštovská – 1884 (dnes *Majerova*)

Rybářská – 1884, 1923, 1926, 1955, 1982, 2022

V této skupině jsou zahrnuta urbanonyma utvořená derivací z apelativního substantiva. Vzniklá vztahová adjektiva jsou utvořena příponou *-ská*, případně *-ká*.

3.3.1.6 Podle převažující národnosti

Židovská – 1870 (dnes Majerova)

Závěr

Tématem bakalářské práce se staly názvy ulic a náměstí ve Vodňanech. Sledovala jsem změny v uličním názvosloví od konce 19. století až po současnost. Pro pochopení souvislosti a provázanosti jmen ulic s historií města jsem musela projít materiály a historické prameny, které o jednotlivých obdobích pojednávají.

V teoretické části jsem se věnovala nejprve onomastice, jejím funkcím, onymickým objektům, onymickému příznaku a třídám vlastních jmen. V kapitole o toponymech jsem se zaměřila především na druhy vlastních jmen neživých objektů. Seznámila jsem se s pojetím honorifikačního motivu v toponymii, s definicí tohoto termínu, s důležitými pojmy a celkovou problematikou. Podrobněji jsem prostudovala klasifikaci honorifikačních toponym, zde jsem vycházela z publikací Jaroslava Davida. V závěru této kapitoly jsem pojednala o živých toponymech. V další kapitole jsem se zaměřila na modelovou klasifikaci vlastních jmen místních. Popsala jsem průběh propriální nominace a vztahové modely. Neopomněla jsem ani modelovou klasifikaci pomístních jmen, kde jsem si všimla roviny vztahových modelů, roviny strukturních modelů a typů, průběhu pojmenovacího aktu a utváření pomístních jmen 20. století na pozadí modelové klasifikace. V kapitole o urbanonymech jsem se nejprve zaměřila na vysvětlení termínu a zakotvení urbanonymie v české onomastice. Poté jsem zmínila historický vývoj v urbanonymii a jakým způsobem k němu docházelo. Dále jsem zkoumala, jak klasifikují a třídí urbanonyma různí autoři odborných onomastických prací, a také jsem se věnovala honorifikaci v urbanonymii. Následně jsem přiblížila historii města Vodňany od prvních doložených osad až po 21. století.

Výzkumná část zahrnuje klasifikaci urbanonym podle tří zvolených hledisek. Podle prvního z nich, četnosti změn v názvech ulic, jsem se pokusila zaznamenat historii každé jedné ulice. Vodňanský systém názvosloví se jeví jako velmi stabilní. Z celkového počtu 88 ulic jich 50 nikdy nezměnilo svůj název, což činí 56,8 % všech názvů ulic. Převážnou většinu těchto jmen nesou ulice, které jsou v novějších zástavbách či na periferii města (například *Nová* či *V Můstkách*). Nebyly tudíž pro změnu názvu dostatečně atraktivní svou lokací. Výjimku tvoří ulice označující směr (např. *Radomická*) a několik dalších ulic (například *Barvířská* nebo *Zámecká*). Tato jména jsou starší, avšak nikdy nenastal důvod pro jejich nahrazení (například proto, že zámeček v *Zámecké* ulici stále stojí). Druhou skupinu tvoří ulice, které byly přejmenovány pouze jednou, jedná se o 29 ulic (32,9 %). Zde se vyskytují zejména staré názvy z 19. století, které byly na počátku 20. století změněny, například ulice *Hrnčířská* se stala

Heritesovou. Patrně v té době nebylo již hrnčířské řemeslo v této ulici provozováno, a proto bylo nahrazeno aktuálnějším honorifikačním názvem. Nalezneme zde však i ulice, jež označovaly dříve směr. Kupříkladu dnes ulice *Husova* nesla dříve název *Bavorovská*, jelikož byla poslední ulicí ve městě vedoucí tímto směrem. S rozrůstáním města se však musela *Bavorovská* ulice přemístit a z původní *Bavorovské* vznikla *Husova*. Poslední skupinou byly ulice, které byly přejmenovány vícekrát. Do této skupiny spadá 9 ulic a 3 náměstí (10,2 %), které se nacházejí převážně v historickém centru v blízkosti náměstí *Svobody*. Svou prestižní lokací měly možnost lépe reprezentovat a být častěji na očích, tudíž byly jejich názvy častěji měněny. Můžeme zde sledovat tři nejvýraznější tendence vývoje. Prvním typem jsou ulice, které změnilly svůj název vícekrát již v 19. století a ve 20. století získaly svůj nynější stabilní název: například ulice *Mokrého* vystřídala v 19. století jména *Starobangální* a *Bankální* a na počátku 20. století dostala svůj současný název, který už nezměnila. Druhým typem jsou ulice, které se po druhé světové válce na krátký čas vrátily ke svému původnímu názvu z 19. století: například dnešní ulici *Majerově* se na chvíli vrátilo její staré pojmenování *Poštovská*. Třetí výraznou tendencí jsou názvy ulic, které po roce 1948 dostaly název honorifikující nějakého důležitého socialistického státníka či abstraktní pojem spjatý s historickou událostí, například náměstí *Svobody* se jmenovalo *náměstí Klementa Gottwalda*, ulice *Augustina Křížka* nesla název *třída Rudé Armády*. Všechny tyto tendence se mohou kombinovat.

V části druhé jsem roztřídila ulice podle Jaroslava Davida a dále porovnávala jejich procentuální zastoupení v kategoriích v 19. století a dnes. Data jsem poté zanesla do grafu. Urbanonyma z 19. století jsem rozdělila do 7 kategorií: podle polohy, podle směru, podle charakteru, podle řemesla, profese, podle národnosti obyvatel, podle významnějších objektů, podle funkce a obecného označení. Nejvíce zastoupeny byly kategorie podle směru (*Budějovická*, *Písecká*, *Ke mlýnu...*) a významnějších objektů (*Novobranská*, *Starobangální*, *Kasárenská...*). Následovaly kategorie podle charakteru (*Dlouhá*, *Široká*, *Velké náměstí*) a podle řemesla (*Hrnčířská*, *Kožešnická*, *Rybářská*). Urbanonyma 21. století jsem rozdělila do 9 kategorií: s honorifikačním motivem, podle polohy, podle směru, podle charakteru, z pomístních jmen, podle řemesla, podle národnosti obyvatel, podle vzhledu, charakteristických znaků či významných objektů a podle funkce a obecného označení. Nejpočetnější byla skupina s honorifikačním motivem, celkem 45 ulic, z toho 38 názvů bylo dáno na počest významné osobnosti. Druhou nejzastoupenější skupinou jsou ulice pojmenované podle svého vzhledu, charakteristického znaku či významného objektu, který se v ulici nachází. Celkem jsme určili 20 ulic tohoto typu, například *Pivovarská*, *Zahradní* či

Nádražní. Část těchto ulic dokonce odkazuje k objektům, které se v ulici již nenachází jako například v ulici *Pivovarská* dnes již žádný pivovar neexistuje. Z 19. století se zachovaly převážně názvy označující směr, řemeslo či významný objekt v ulici (*Písecká*, *Rybářská* či *Mlýnská*). Je s podivem, že se udržel název *Barvířská*, který vznikl na počátku 20. století, ačkoli se zde toto řemeslo již dlouhou dobu neprovozuje. Obě období jsem zanesla do přehledných grafů s procentuálním zastoupením jednotlivých kategorií. Zajímavým, avšak nepřekvapujícím zjištěním byla procentuální změna těchto kategorií převážně u honorifikačních názvů, jejichž počet v průběhu let stále rostl a v dnešní době tvoří více než polovinu uličních názvů ve Vodňanech. Důležitým zjištěním bylo také ubývání ulic s názvem vzniklým podle jejich vzhledu, charakteru (např. *Dlouhá* či *Široká*). Tyto názvy byly často nahrazeny názvy honorifikačními.

Ve třetí části jsem využila klasifikaci, která vychází z principu lexikálně-sémantického a slovotvorného. Inspirovalo mě pojetí Jaroslava Davida a diplomová práce Terezy Nýdlové, *Urbanonyma v Českých Budějovicích*. V klasifikaci jsem pracovala se všemi dohledanými názvy ulic ve Vodňanech od 19. století, které jsem následně roztřídila do příslušných kategorií. Nejproduktivnější skupinou v kategorii deantroponymická honorifikační urbanonyma jsou ulice pojmenované po osobnosti známé z literárního a kulturního života. Těchto názvů se od 19. století vystřídalo 29. Další dobře zastoupenou skupinou jsou ulice pojmenované po osobnosti spojené s městem Vodňany. Tuto skupinu tvoří celkem 7 ulic, které se udržely až do současnosti (například *Kodádkova*, *Dra. Hajného* či *Mayerova*). Ulic pojmenovaných po osobnosti z politiky a vědy se ve Vodňanech vystřídalo 8 (například *J. V. Stalina*, *Leninova* či *Dra Masaryka*). Žádný z těchto názvů se neudržel do současnosti. U dechrématonymických honorifikačních urbanonym je početná skupina pojmenování podle instituce či organizace (například *Družstevní* či *Legií*). Ve skupině detoponymických urbanonym byla nejproduktivnější urbanonyma motivovaná směrem, kterým leží město či vesnice (například *Bavorovská*, *Písecká* či *Stožická*). Některé tyto názvy bylo nutné z důvodu rozšiřování města přemístit. U podtypu názvů vzniklých z původního pomístního jména zaznamenaly největší produktivitu urbanonyma podle polohy, odpovídající na otázku „kde“ (například *Na Žabce*, *U Starých stodol*, *V Líse*). V kategorii deapelativních urbanonym měly největší zastoupení ulice pojmenované po objektu, k němuž, nebo kolem něhož ulice vedla (například *Kasárenská*, *Poštovská* či *Zámecká*). V této skupině je 15 ulic. Použitá klasifikace má přispět ke zjištění převládajících tendencí v pojmenovávání ulic ve městě Vodňany.

Nejmarkantnější vlna přejmenování přišla po první světové válce, kdy se staré názvy z 19. století, které označovaly buď směr, charakter dané ulice či řemeslo, které zde bylo provozováno (například *Bavorovská*, *Novobranská*, *Dlouhá*, *Hrnčářská*), nahradily převážně názvy honorifikačními. Nejvíce se používala jména po slavných osobnostech z kulturního života, jako například: *Komenského*, *Heydukova*, *Jiráskova*. Mnohé z těchto osobností byly i nějakým způsobem spjaty s městem, kupříkladu ulice *Mokrého* či *Heritesova* honorifikující členy Vodňanského literárního trojlístku. Dále byly zastoupeny i osobnosti ze starší historie, například: *Husova*, *Petra Chelčického* nebo jména vodňanských rodáků: *Dra. Antonína Majera*.

Další vlna změn názvů proběhla po druhé světové válce, kdy se velké množství ulic vrátilo ke svému původnímu názvu z 19. století, ačkoliv před válkou nesly již jméno jiné. Například dnešní ulice *ČSLA* se před druhou světovou válkou jmenovala *Palackého* a po skončení války se znovu objevuje název *Novobranská*, který měla v 19. století. Název *ČSLA* dostala až ke konci 20. století. Tento trend se objevoval ještě například u ulic *Heritesova*, *Komenského*, *Majerova* či *Vrchlického*.

Poslední významnou vlnou byl nástup komunistického režimu, během kterého došlo k mnoha změnám v názvech vodňanských ulic. Největší změny zaznamenaly ulice okolo dnešního *náměstí Svobody*, které samo dostalo jméno honorifikační, a sice *prezidenta Klementa Gottwalda*. Názvy, které nejvíce odrážely socialistickou éru, byly například *třída Rudé Armády*, *Družstevní*, *J. V. Stalina*, které náležely ulicím v blízkosti náměstí *Svobody*. Ulice *Leninova* či *Švermova* byly sice od centra města vzdálenější, ale také přispívaly svými názvy k upevnování socialistického přesvědčení. V tomto období se začalo město intenzivněji rozrůstat, tudíž vznikl prostor pro nové uliční názvy. Mezi nově vzniklé názvy patří například *Fügnerova*, *Družstevní*, *Na Žabce* či *Nová*.

Téma bakalářské práce rozšířilo mé znalosti v oboru onomastiky, především na poli urbanonymie. Získala jsem cenné zkušenosti se sběrem a excerpováním dat z historických pramenů. Studium dějin města, ve kterém žiji, jsem se dozvěděla mnohé zajímavé informace a souvislosti. Touto prací jsem chtěla přispět k onomastice města Vodňany a poskytnout souborné zachycení změn v jeho uličním názvosloví.

Abecední rejstřík vodňanských ulic:

A

A. Křížka
Alešova
Alf. Šťastného

B

Barvířská
Bavorovská
Bendřák
Budějovická

Č

Čelakovského
Čičenická
ČSLA

D

Dr. Hajného
Družstevní

E

Elektrárenská

F

Fučíkova
Fügnerova

H

Havlíčková
Hejdukova
Heritesova
Holečková
Husova

CH

Chaty
Chelčická

Chmelenského

J

Jiráskova

K

Kalinovo náměstí
Kampanova
Kodádkova
Komenského

L

Legií
Lesní

M

Majerova
Mánesova
Míru
Mlýnská
Mokrého

N

Nádražní
Nad Velkou podvinicí
náměstí Svobody
náměstí 5. května
Na Valše
Na Žabce
Nerudova
Nová

P

Palackého
Parkánská
P. Bezruče
Petra Chelčického

Písecká

Pivovarská

R

Radomilická

Rechle

Revoluční

Rybářská

Ř

Říční

S

Samoty

Severní

Sídlíště Škorna

Smetanova

Sovova

Staromostecká

Staropoštovská

Stožická

Suchomelka

Š

Štítného

Šumavská

Švermova

T

Tylova

Tyršova

U

U Jatek

Ulička

U Mosteckých

U Starých stodol

U Vojtěcha

V

Ve Stodolách

Ve Strouze

Vinařického

V Líse

V Můstkách

Vrchlického

Výstavní

W

Waldhauserova

Z

Zahradní

Za Kapličkou

Zámecká

Zátiší

Zeyerova

Zeyerovy sady

Ž

Žižkovo náměstí

Literatura

DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7491-425-6.

DAVID, Jaroslav, Michaela BOHÁČOVÁ a Milan HARVALÍK, ed. *Mnohotvárnost a specifická onomastika: IV. česká onomastická konference : 15.–17. září 2009, Ostrava : sborník příspěvků*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-779-3.

DAVID, Jaroslav. *Smerdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie : místní jména, uliční názvy, literární toponyma*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1913-4.

HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1253-2.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4.

PLESKALOVÁ, J. Podíl pomístních jmen na tvorbě uličních názvů. In Žigo, Pavel, ed. *Onomastika a škola 2 – Urbanonymia*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, s. 79–84, 1988.

PLESKALOVÁ, Jana. Toponyma jako kulturní hodnota a zdroj inspirace. In *1. ostravské onomastické setkání Toponyma – kulturní dědictví a paměť míst*, Ostrava, 6. října 2015. 2015.

PTÁČNÍKOVÁ, Martina. *Mezi Stalinovou třídou a Husákovým tichem: kapitoly z pražské toponymie*. Praha: Academia, 2021. ISBN 978-80-200-3216-4.

ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky (nauky o vlastních jménech zeměpisných): vysokoškolská příručka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. Učebnice vysokých škol (SPN).

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X.

Bakalářské a magisterské diplomové práce

KLÍMA, Jan. *Názvy ulic v městě Protivín*. České Budějovice, 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita. Katedra českého jazyka a literatury. Vedoucí práce Marie Janečková.

KOCOURKOVÁ, Jiřina. *Urbanonyma v Ostrově*. České Budějovice, 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita. Ústav bohemistiky. Vedoucí práce Marie Janečková.

NÝDLOVÁ, Tereza. *Urbanonyma v Českých Budějovicích*. České Budějovice, 2012. Diplomová práce. Jihočeská univerzita. Katedra českého jazyka a literatury. Vedoucí práce Marie Janečková.

ŽIVNŮSTKOVÁ, Michaela. *Urbanonyma v městě Tábor*. České Budějovice, 2016. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky. Vedoucí práce Marie Janečková.

K historii Vodňan

Almanach král. města Vodňany a okolí: Archiv královského města Vodňan. 1. Vodňany: Okrašlovací spolek, 1914, s. 103–104.

BERKA, Rudolf. *Tenkrát ve Vodňanech: střípky zasutých vzpomínek*. 2., upr. vyd., (1. vyd. v MaG Vodňany). Vodňany: Městské muzeum a galerie Vodňany, 2012. ISBN 978-80-905004-0-2.

BERKA, Rudolf. *Bejvávalo...: po zašlých časech starých Vodňan*. 2. doplněné vydání. Vodňany: Městské muzeum a galerie Vodňany, 2021. ISBN 978-80-906682-6-3.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2011. ISBN 80-85983-12-5.

STUHLÁ, Pavla a kol. *Paměti vodňanských domů I.: (1480–1654)*. Vodňany: Městské muzeum a galerie Vodňany, 2003. ISBN 80-239-3025-7.

Vodňany a Vodňansko: sborník historických prací k dějinám města Vodňan. Ve Vodňanech: Městské muzeum a galerie, [1969]-.

Vodňany a Vodňansko. Vodňany: Městské muzeum, 1969-.

Zlatá stezka: sborník Prachatického muzea. Prachatice: Prachatické muzeum, [1994]-.

Elektronické zdroje

Urbanonyma a urbanonymie, 2017 [online]. Brno: MU [poslední přístup 01.05. 2022]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2017/CJBA18/um/HistTop_10urbanonyma.pdf

Nebo: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2018/CJBA18/um/HistTop_10urbanonyma.pdf

Jaroslav David (2017): URBANONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM> [posled. přístup: 31. 03. 2022]

Jana Pleskalová (2017): MODELOVÁ KLASIFIKACE POMÍSTNÍCH JMEN. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: [https://www.czechency.org/slovník/MODELOVÁ KLASIFIKACE POMÍSTNÍCH JMEN](https://www.czechency.org/slovník/MODELOVÁ_KLASIFIKACE_POMÍSTNÍCH_JMEN) [poslední přístup: 31. 03. 2022].

Jana Pleskalová (2017): MODELOVÁ KLASIFIKACE VLASTNÍCH JMEN MÍSTNÍCH. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: [https://www.czechency.org/slovník/MODELOVÁ KLASIFIKACE VLASTNÍCH JMEN MÍSTNÍCH](https://www.czechency.org/slovník/MODELOVÁ_KLASIFIKACE_VLASTNÍCH_JMEN_MÍSTNÍCH) [poslední přístup: 31. 03. 2022].

Jana Pleskalová (2017): ONOMASTIKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/ONOMASTIKA> [poslední přístup: 31. 03. 2022].

Jana Pleskalová (2017): ONYMICKÝ OBJEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: [https://www.czechency.org/slovník/ONYMICKÝ OBJEKT](https://www.czechency.org/slovník/ONYMICKÝ_OBJEKT) [poslední přístup: 31. 03. 2022].

Jana Pleskalová (2017): ONYMICKÝ PŘÍZNAK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: [https://www.czechency.org/slovník/ONYMICKÝ PŘÍZNAK](https://www.czechency.org/slovník/ONYMICKÝ_PŘÍZNAK) [poslední přístup: 31. 03. 2022].

Jana Pleskalová (2017): TOPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM> [poslední přístup: 31. 03. 2022].

Miloslava Knappová (2017): ONYMICKÁ FUNKCE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

URL: [https://www.czechency.org/slovník/ONYMICKÁ FUNKCE](https://www.czechency.org/slovník/ONYMICKÁ_FUNKCE) [poslední přístup: 31. 03. 2022].

Lidová urbanonyma města Mladá Boleslav [online]. Liberec, 2019 [cit. 2022-03-31].

Dostupné z:

<https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/153632/bp.bara.rygerova.pdf?sequence=1>.

Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Václav Lábus

MOSTECKÝ, Václav. *Dějiny bývalého královského města Vodňan*, I. díl. S.I.]: Václav Mostecký, 1940. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:ab9485b5-1446-44da-ba7b-7f23d1697d60>

MOSTECKÝ, Václav. *Dějiny bývalého královského města Vodňan*, II. díl. S.I.]: Václav Mostecký, 1940. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:d3a80c9b-c26d-4185-9241-5ae4e175fafd>

MOSTECKÝ, Václav. *Dějiny bývalého královského města Vodňan*, III. díl. S.I.]: Václav Mostecký, 1940. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:cae662b2-887b-433a-9412-975b59a15692>

Prameny

Mapa evidence nemovitostí. 1:1000. České Budějovice: Český úřad geodetický a kartografický, 1982.

MOSTECKÝ, Haršal. *Obecní kronika: Letopisy města Vodňany od roku 1923* [online]. Vodňany: Městský úřad Vodňany, 1928 [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/741/1>

Nákres polohy královského města Vodňan. Josef Krejčí, 1870.

Polní náčrt Vodňany 1–56. 1:500. Technicko-hospodářského mapování, 1955.

Vodňany, berní okres Vodňany: Vodňany. 1:2880. 1912. Dostupné také z:

https://uazk.cuzk.cz/vademecum_mapy/permalink?xid=a46734475de04dc9b3d2d930c4b09980

Vodňany, berní okres Vodňany: Vodňany. 1:2880. Písek, 1912. Dostupné také z:

https://uazk.cuzk.cz/vademecum_mapy/permalink?xid=695aba448917499bab019fd8d6dd8152

Vodňany: mapa pozemkového katastru. 1:5000. 1926.

Vodňany: Výškopisný plán. 1:2880. Praha Dejvice: Ing. Lipnický, 1946.

Zpravodaj města Vodňany. Vodňany, 2008–2022, **2008–2022**(1–12).